



บทที่ 2

### วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมและนำเสนอโดยแบ่งเป็น 5 ตอน คือ

- ตอนที่ 1 การดำเนินงานด้านพัฒนาสตรีในประเทศไทย
- ตอนที่ 2 แผนพัฒนาสตรีด้านอาชีพและแผนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนด้านอาชีพ
- ตอนที่ 3 หลักการและกระบวนการจัดโครงการการศึกษาของโรงเรียน และโครงการการศึกษาของโรงเรียนด้านอาชีพ
- ตอนที่ 4 แนวคิดและประสบการณ์เกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการจัดโครงการการศึกษาของโรงเรียนด้านอาชีพสำหรับสตรี
- ตอนที่ 5 งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- ตอนที่ 6 สรุปกรอบความคิดในการวิจัย

#### ตอนที่ 1 การดำเนินงานด้านพัฒนาสตรีในประเทศไทย

##### 1.1 การพัฒนาสตรีช่วงก่อนปีสตรีสากล พ.ศ. 2518

ก่อนที่องค์การสหประชาชาติจะกำหนดให้ปี พ.ศ. 2518 เป็นปีสตรีสากลนั้น ในประเทศไทย ยังมิได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสตรีเท่าใดนัก เนื่องจากแนวคิดที่ว่า สตรีมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ยังไม่ได้เป็นที่ตระหนักชัดแจ้งเท่าในปัจจุบัน แม้แต่การจัดการศึกษาเพื่อสตรีนั้น ก็เริ่มดำเนินงานอย่างมีแบบแผนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เอง ซึ่งแต่เดิมนั้นการศึกษาของสตรีไทยยังไม่มีแบบแผนนัก ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา-



ตำราภาษานาฬ (2506: 9) ทรงกล่าวไว้ว่า

สตรีไทยยังไม่มีโอกาสศึกษาอย่างแพร่หลาย ผู้ที่มีโอกาสจะได้รับการศึกษา ส่วนใหญ่เป็น พระเจ้าลูกเธอ บุตรข้าราชการในพระบรมมหาราชวังหรือบุตรของขุนนาง หรือบุตรที่มาจาก ครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวย ซึ่งมักจะไปเรียนหนังสือและรับการอบรมวิชาช่าง เย็บปักถักร้อย ปรุงอาหาร กิริยามารยาท และความรู้รอบตัวการเข้าสมาคมของกุลสตรี เป็นต้น

สำหรับสตรีชาวบ้านนั้น "ที่จะมีโอกาสเรียนหนังสือหายาก นอกจากจะเป็นผู้ลาภมากดี มีอันจะกิน แม้กระนั้นก็ไม่อยากให้ลูกผู้หญิงรู้หนังสือ เพราะกลัวจะเล่นเพลงยาวแต่งกลอนโต้ตอบกับผู้ชาย . . . อาจทำให้ใจแตกได้" (เสฐียรโกเศศ 2510: 4) แม้สตรีชาวบ้านบางส่วนจะได้รับการศึกษาบ้าง ก็เป็นการศึกษาภายในครอบครัว โดยผู้ให้การอบรมมักจะเป็นมารดาหรือญาติผู้ใหญ่ โดยจะเน้น ทางการฝีมือและการครัว เช่น การแกะสลักผัก เย็บปักถักร้อย ทำอาหาร ทอผ้า เป็นต้น ซึ่ง สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (2530: 18) ได้กล่าวสรุปถึงการ- ศึกษาและบทบาทของสตรีไทยในยุคนั้นว่า

เป็นการศึกษาที่สืบทอดกันมา อาศัยผู้ที่มีประสบการณ์เป็นผู้สอน แต่ไม่มีหลักสูตรที่แน่นอน และ ช่วยเหลือสตรีมีบทบาทเพียงเพื่อส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของสมาชิกครอบครัวเท่านั้น แต่ถ้าจะพูด ถึงการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์หรือการรับใช้ส่วนรวมแล้ว เป็นที่ต้องยอมรับว่า สตรีไทยใน อดีตมีบทบาทน้อย "ประคองเป็นข้างเฝ้าหลัง" ฉะนั้น

ผู้ทรงวางรากฐานแห่งการพัฒนาศตรีด้านการศึกษา คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ เมื่อประมาณ พ.ศ. 2410 ทรงมีพระราชประสงค์ให้พระเจ้าลูกเธอ และพระราชธิดาทรงรับการศึกษาในวิชาการต่าง ๆ รวมทั้งภาษาต่างประเทศ นอกเหนือไปจากหลักสูตร การเรียนการสอนที่นิยมกันมาแต่เก่าก่อน ทั้งนี้ได้ทรงจ้างหม่อมชาวอังกฤษชื่อ แอนนา ลีโอโนเวน ไปเป็นครูในพระบรมมหาราชวัง

ถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับได้ว่าเป็นการเปิด คักราชแห่งการพัฒนาศตรีอย่างแท้จริง เนื่องจากมีโรงเรียนสตรีแห่งแรกเกิดขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2417 โดยคณะสอนศาสนาอเมริกัน คือ โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง (ปัจจุบันคือ โรงเรียน วัฒนาวิทยาลัย) ส่วนโรงเรียนของรัฐบาลแห่งแรกที่เปิดสำหรับทั้งหญิงและชายคือ โรงเรียน วัดมหาราชพาราม เมื่อ พ.ศ. 2435 และนับตั้งแต่นั้นมา สตรีไทยจึงเริ่มได้รับการส่งเสริมและ สนับสนุนให้ได้รับการศึกษา (คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาและบทบาทของสตรี 2523: 10) แต่

ก็ยังมีจำนวนไม่มากนัก

ในระยะต่อมานั้น อาจกล่าวได้ว่า การสนับสนุนให้สตรีไทยส่วนใหญ่ได้รับการศึกษา และการพัฒนาสตรีโดยอาศัยการศึกษา เกิดขึ้นจากราชดำริของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงปรารภว่า (พระนครศรี วิชากรกุล 2500: 23)

ควรจะให้หญิงได้มีโอกาสเล่าเรียนเพราะเป็นสมัยที่หญิงจำเป็นต้องมีความรู้เท่าเทียมชาย เพื่อช่วยชายในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ครอบครัวและประเทศชาติ มิใช่มุ่งจะให้แข่งขันกับชาย แต่เนื่องจากหญิงเป็นบ่อเกิดแห่งกุลบุตรกุลธิดา จึงจำเป็นต้องให้ความรู้และวิชาการต่าง ๆ เพื่อหญิงจะได้นำไปอบรมบุตรธิดาของตนให้เป็นคนดีของชาติต่อไป

ดังนั้นในปี พ.ศ. 2446 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ จึงได้ทรงจัดตั้งโรงเรียนสตรีสำหรับประชาชนด้วยทุนทรัพย์ของพระองค์เองและพระราชทานชื่อว่า โรงเรียนสตรีบำรุงวิชา เน้นวิชาการบ้านการเรือนที่ควรแก่สตรีเพศ และใน พ.ศ. 2447 ได้จัดตั้งโรงเรียนสุนันทาลัย สอนวิชาการต่าง ๆ รวมทั้งการเย็บปักถักร้อยและมารยาทในสังคม (สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย 2530: 22)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สตรีได้รับการส่งเสริมให้ได้รับการศึกษามากขึ้น เนื่องจากพระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า มารดานั้นมีความสำคัญในการอบรมดูแลบุตร ถ้าหากมารดาไม่ได้รับการศึกษาอบรมมาก่อนแล้ว การที่จะไปอบรมสั่งสอนบุตรธิดาให้เป็นคนดีคงเป็นไปได้ยาก ซึ่งจะมีผลกระทบกระเทือนถึงความมั่นคงของชาติด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการวางโครงการศึกษาให้สตรีมีโอกาสทางด้านการศึกษา มากขึ้นก็ตาม แต่สตรีก็ยังไม่ได้รับสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกับชาย ทั้งนี้เพราะสภาพสังคมและทัศนคติเก่า ๆ ที่เห็นว่าสตรีควรอยู่บ้านมากกว่าออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน (วิไลยา ชูประดิษฐ์ 2526: 11) ซึ่งในเรื่องบทบาทและสถานะของสตรีนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นความสำคัญมาก ในบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง "เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรือง คือสภาพแห่งสตรี" ได้ระบุพระราชดำริของพระองค์ไว้อย่างชัดเจน สรุปใจความสำคัญได้ว่า การยอมให้สตรีมีความเสมอภาคกับชาย เป็นองค์ประกอบสำคัญอันหนึ่งแห่งความรุ่งเรือง แต่สภาพของหญิงไทยยังถูกกดขี่อยู่มาก การที่จะแก้ไขสภาพของสตรีให้ดีขึ้น ต้องแก้ทั้งประเพณีและกฎหมายแผ่นดิน ยอมให้สตรีออกมาสมาคมและได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น (รามจิตติ อ้างถึงใน สตรีทัศน์ 2526: 46-51)

ต่อมาในช่วงระยะของการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทย การพัฒนาสตรี ยังมีได้ก้าวไปเท่าที่ควร อย่างไรก็ตาม มีสตรีไทยบางกลุ่มได้รวมตัวขึ้น เพื่อร่วมกันพัฒนาสตรี กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2470 ได้มีการก่อตั้งสมาคมนางพยาบาลแห่งกรุงสยามขึ้น เพื่อรวมกลุ่มพยาบาลและร่วมมือกันพัฒนาสตรีและประชาชนในด้านสุขภาพอนามัย แต่การดำเนินงานไม่กว้างขวางนัก และในปีเดียวกันกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองคือ พ.ศ. 2475 ก็มีการจัดตั้งสมาคมสตรีไทยแห่งกรุงสยามขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือและส่งเสริมสมาชิกสตรี จึงอาจกล่าวได้ว่าสตรีไทยบางกลุ่มได้ให้ความสนใจในเรื่องการพัฒนาสตรีมาก่อนที่รัฐบาลจะให้ความสนใจในด้านนี้อย่างจริงจัง (วัลยา ชูประดิษฐ์ 2526: 12) แม้ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และประเทศไทย เริ่มการพัฒนาประเทศอย่างมีแบบแผนโดยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2504 แล้วก็ตาม รัฐบาลก็ไม่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสตรีแต่อย่างใด

## 1.2 การพัฒนาสตรียุคปิตริสากล

เนื่องจากสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างรวดเร็ว ทำให้บทบาทของสตรีเปลี่ยนแปลงไปด้วย สตรีต้องเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจมากขึ้น แต่สตรีส่วนใหญ่ยังขาดการเหลียวแลด้านความสามารถ และการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสตรี ด้วยเหตุนี้ สหประชาแห่งสหประชาชาติ ซึ่งเล็งเห็นความสำคัญของปัญหานี้ จึงมีมติเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2516 ให้ปี พ.ศ. 2518 (ค.ศ. 1975) เป็นปีสตรีสากล และกำหนดระยะเวลาการส่งเสริม สถานภาพ ความเสมอภาค สันติภาพ และการพัฒนาสตรีเป็นเวลา 10 ปี (พ.ศ. 2518-2528) ทั้งนี้แนวความคิดที่สำคัญ ซึ่งถือเป็นทั้งแผนงานและอุดมการณ์ของปีสตรีสากลคือ (กองบรรณาธิการ วารสาร การศึกษาออกโรงเรียน 2524: 5)

- 1) ส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรี
- 2) สนับสนุนให้สตรีเข้าไปมีบทบาทเต็มที่ในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และระดับนานาชาติ
- 3) ส่งเสริมบทบาทสตรีในการสร้างเสริมสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศและสันติสุข
- 4) ปรับปรุงสภาวะความเป็นอยู่และการทำงาน ตลอดจนสถานะของทั้งบุรุษและสตรีในปัจจุบัน
- 5) ส่งเสริมและให้เสรีภาพในการเลือกแนวทางดำรงชีวิตตามความเหมาะสมของเอกลักษณ์บุคคล
- 6) ปรับปรุงสภาวะของสตรีในชนบทให้ทัดเทียมกับบุรุษในด้านการศึกษาอบรม เกี่ยวกับสหกรณ์ การเกษตร การฝึกอาชีพ และการเลี้ยงดูบุตร

ประเทศไทยในฐานะประเทศสมาชิก ได้ยอมรับหลักการของสหประชาชาติ ดังกล่าวมาปฏิบัติ ดังนั้น เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2517 รัฐบาลจึงมีคำสั่งให้กระทรวงศึกษาธิการ แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองปีสตรีระหว่างประเทศขึ้น โดยมีคุณหญิงอัมพร มีสุข เป็นประธาน โดยกำหนดวัตถุประสงค์สอดคล้องกับองค์การสหประชาชาติ คือ (แรงค์ นิตยากร 2524: 10)

- 1) เพื่อสร้างทัศนคติและค่านิยมอันถูกต้องที่พึงมีต่อสตรี
- 2) เพื่อส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรี
- 3) เพื่อพัฒนาและสนับสนุนให้สตรีมีบทบาทอย่างเต็มที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ
- 4) เพื่อส่งเสริมบทบาทของสตรีในการเสริมสร้างสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศและสันติภาพของโลก

ต่อมาองค์การสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องปีสตรีระหว่างประเทศขึ้นที่ประเทศเม็กซิโก ระหว่างวันที่ 18 มิถุนายน - 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2518 คณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะผู้แทนไทย ประกอบด้วยคุณหญิงอัมพร มีสุข หัวหน้าคณะและผู้แทนสมาคมอาสาสมัครสตรีและหน่วยราชการอีกรวม 8 ท่านไปร่วมประชุมด้วย ทั้งนี้จากการประชุมได้มีมติรับร่างแผนปฏิบัติงานโลก (World Plan of Action) ขององค์การสหประชาชาติเป็นหลัก ซึ่งครอบคลุมการดำเนินงานด้านต่าง ๆ เพื่อยกฐานะสตรี โดยแผนปฏิบัติงานโลกดังกล่าวได้ระบุไว้ในระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ. 2518 - 2523) ประเทศต่าง ๆ ที่รับดำเนินการแผนปฏิบัติงานโลก ควรจะปฏิบัติงานได้ผลสำเร็จอย่างน้อยที่สุดในเรื่องต่อไปนี้ (สุริดา แสนสุข 2527: 12-13)

- 1) ให้สตรีโดยเฉพาะในชนบทได้รับการศึกษาเบ็ดเสร็จสูงขึ้น
- 2) ขยายการศึกษา และฝึกอบรมด้านเทคนิคและวิชาชีพระดับทักษะพื้นฐาน ให้แก่ชายและหญิงโดยเท่าเทียมกัน ทั้งในด้านอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม
- 3) ให้ชายและหญิงมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาเท่าเทียมกันทุกระดับ และพยายามป้องกันการออกเรียนกลางคัน
- 4) ให้สตรีมีโอกาสในการประกอบอาชีพต่าง ๆ มากขึ้น ลดการว่างงานและพยายามขจัดการเลือกที่รักมักที่ชังในการว่าจ้างคนงาน
- 5) สร้างและขยายบริการสาธารณสุขที่จำเป็นทั้งในเมืองและในชนบท
- 6) ออกกฎหมายให้สตรีมีสิทธิในการเลือกตั้ง และสมัครรับเลือกตั้งเท่าชาย มีโอกาสและเงื่อนไขในการทำงานตลอดจนได้รับค่าตอบแทน และสิทธิทางกฎหมายเท่าเทียมกับชาย

- 7) ส่งเสริมให้สตรีมีบทบาทในการกำหนดนโยบายมากขึ้น ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ
- 8) เพิ่มและปรับปรุงบริการและการศึกษาด้านสุขภาพอนามัย โภชนาการ การศึกษา ครอบครัว การวางแผนครอบครัว และบริการสังคมอื่น ๆ
- 9) ให้ความเสมอภาคในการใช้สิทธิทางสังคมและการเมือง เช่น สิทธิเกี่ยวกับการสมรส สิทธิของพลเมืองและการค้า
- 10) ยอมรับคุณค่าทางเศรษฐกิจของงานที่สตรีทำในบ้าน ในการผลิตอาหาร การตลาด และกิจกรรมอาสาสมัครอื่น ๆ ที่ไม่เคยได้รับค่าตอบแทนมาก่อนตามประเพณี
- 11) มุ่งให้การศึกษาทั้งในโรงเรียน นอกโรงเรียนและการศึกษาตลอดชีวิต เปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับชายและหญิง เพื่อให้ทั้งชายและหญิงได้ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า
- 12) ส่งเสริมให้สตรีร่วมกันปฏิบัติงาน ภายในสหพันธ์แรงงานและในสถาบันการศึกษา เศรษฐกิจและวิชาชีพเป็นการชั่วคราว เพื่อยกฐานะของสตรี
- 13) พัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่ในชนบท อุตสาหกรรมในครัวเรือน ศูนย์เลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน เครื่องทุ่นแรงต่าง ๆ เพื่อลดภาระการทำงานของสตรีโดยเฉพาะสตรีที่อยู่ในชนบท และสตรีที่ยากจนในเมือง เพื่อจะช่วยให้สตรีมีบทบาทเต็มที่ในกิจกรรมระดับชุมชน ชาติ และนานาชาติ
- 14) จัดตั้งหน่วยงานที่มีขอบข่ายคลุมงานทุกด้านและเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย เพื่อเร่งรัดให้สตรีได้รับความเสมอภาค มีโอกาสและมีส่วนช่วยในงานของชาติอย่างเต็มที่

หลังจากการประชุมปีสตรีระหว่างประเทศที่ประเทศเม็กซิโกแล้ว รัฐบาลก็เริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาสตรีมากขึ้น โดยได้ระบุถึงกลุ่มเป้าหมายสตรีในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นครั้งแรก ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) มีใจความว่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525: 321-323)

สตรีมีจำนวนเกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนประชากรทั้งประเทศ สตรีจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม การเน้นบทบาทของสตรีให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมนั้น รัฐบาลได้วางแนวทางเร่งรัดให้สตรีชนบทได้รับการศึกษา และมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจการของท้องถิ่น ให้การศึกษาอบรมแก่สตรีในรูปแบบของการศึกษา นอกกระบบ ให้มีการฝึกอาชีพ แก่ไขกฏหมายเพื่อให้ความคุ้มครองแรงงานสตรี และเพิ่มโทษทางอาญาแก่ผู้ล่อลวง บังคับขู่เข็ญและชักนำสตรีไปในทางที่ผิด

นอกจากนี้ รัฐบาลก็ได้ดำเนินการมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จัดตั้งคณะกรรมการวางแผนพัฒนาสตรีและเด็กขึ้น โดยมีคุณหญิงอัมพร มีสุข เป็นประธานอนุกรรมการ โดยมีหน้าที่ดังนี้ คือ (ณรงค์ นิตยาพร 2524: 15)

1) พิจารณาปัญหาและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสตรี เด็กก่อนวัยเรียน และนอกโรงเรียน โดยเฉพาะในชนบท

2) ให้คำปรึกษาและความร่วมมือกับหน่วยราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการจัดทำหรือปรับปรุงโครงการเพื่อการพัฒนาสตรีและเด็ก (ตามนัยข้อ 1) ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

3) ประสานการดำเนินงานตามแผนและโครงการ เพื่อการพัฒนาสตรีและเด็ก ก่อนวัยเรียนและนอกโรงเรียน ระหว่างหน่วยราชการและหน่วยงานของเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุจุดหมายและเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนา

4) ติดตามและประเมินผล ตลอดจนรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามแผน และโครงการพัฒนาสตรี เด็กก่อนวัยเรียนและนอกโรงเรียน (ตามนัยข้อ 2 และ 3) รวมทั้งพิจารณา ดำเนินการแก้ปัญหาและอุปสรรคของการปฏิบัติงานตามแผนและโครงการเหล่านั้นให้ลุล่วงไปด้วยดี

ต่อมาคณะอนุกรรมการวางแผนพัฒนาสตรีชุดนี้ได้แต่งตั้งคณะทำงานพัฒนาสตรีขึ้น เพื่อทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลในการเตรียมทำเอกสารสำหรับเตรียมการสัมมนาเรื่อง "สถานภาพปัจจุบัน ของสตรีไทย" โดยร่วมมือกับองค์การยูนิเซฟ หลังจากนั้นในเดือนตุลาคม 2521 คณะอนุกรรมการ วางแผนพัฒนาสตรีได้สลายตัวลง เนื่องจากมีการปรับปรุงพระราชบัญญัติของคณะกรรมการพัฒนาการ- เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ต่อมาเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2522 คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการพัฒนากิจกรรมและบทบาทสตรีขึ้น โดยมีอำนาจหน้าที่ในการ วางแผนพัฒนาสตรี ส่งเสริมการวิจัยเกี่ยวกับสตรี ควบคุมติดตามและประเมินผลงาน ตลอดจนส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานด้านพัฒนาสตรีทั้งของหน่วยงานราชการและเอกชน (สำนักงานเลขาธิการ คณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติ ม.ป.ป. : 1)

คณะอนุกรรมการพัฒนากิจกรรมและบทบาทสตรีให้ความสำคัญแก่งานวางแผนเป็นอันดับ แรก โดยได้จัดตั้งคณะทำงานขึ้น 2 คณะคือ

1) คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว มีนางสาวศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์ เป็นประธาน มีหน้าที่จัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2525-2544) เพื่อเป็นแนวทางใน การทำแผนพัฒนาสตรีต่อไป

2) คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะสั้น มีนายณรงค์ นิตยาพร เป็นประธาน มีหน้าที่จัดทำแผนพัฒนาสตรี พ.ศ. 2525-2529 ซึ่งรัฐบาลได้รับรองและบรรจุไว้ในแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)



ต่อจากนั้น คณะอนุกรรมการฯ ชุดนี้ ซึ่งได้ไปร่วมประชุมระดับโลกที่องค์การสหประชาชาติจัดขึ้น ณ ประเทศเดนมาร์ก เพื่อประเมินผลงานพัฒนาสตรีกึ่งทศวรรษ เมื่อ พ.ศ. 2523 ได้เสนอให้รัฐบาลจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติขึ้น โดยเสนอให้นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และหน่วยราชการทำหน้าที่เลขาธิการ ซึ่งต่อมาเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2526 รัฐบาลได้พิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติขึ้นตรงต่อสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี โดยมีรองนายกรัฐมนตรี (นายพิชัย รัตตกุล) เป็นประธาน และอธิบดีกรมการพัฒนารวมชนเป็นกรรมการและเลขานุการ รับผิดชอบการดำเนินการพัฒนาสตรีให้เป็นไปตามเป้าหมายของรัฐบาล จนกระทั่งสิ้นสุดวาระของรัฐบาลชุดนั้น

ในวันที่ 29 กันยายน 2529 รัฐบาลในยุคนั้น ได้แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติขึ้นมาใหม่ โดยมอบให้รองนายกรัฐมนตรี (นายพิชัย รัตตกุล) เป็นประธาน และอธิบดีกรมการพัฒนารวมชน เป็นกรรมการและเลขานุการ มีผู้แทนจากภาครัฐบาลและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับกิจการสตรีเป็นกรรมการ คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้ (สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติ ม.ป.ป.: 2-3)

- 1) เสนอนโยบาย วางแผนงานและประสานข้อมูล ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสตรีให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- 2) ประสานงานกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้การพัฒนาสตรีดำเนินไปอย่างเป็นเอกภาพและสอดคล้องกับนโยบายและแผนงานตาม 1
- 3) พิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายและระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการพัฒนาสตรีให้เหมาะสม
- 4) กำกับและติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่
- 5) ดำเนินการตามที่คณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีมอบหมาย

จากข้อมูลที่เสนอข้างต้นนี้ พอสรุปได้ว่า การที่รัฐบาลหันมาสนใจงานพัฒนาสตรีนั้นมีจุดเริ่มต้นจากแรงกระตุ้นขององค์การสหประชาชาติเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ความต่อเนื่องของการพัฒนาสตรีหลังจากปีสตรีสากลแล้ว ย่อมเกิดจากการที่รัฐบาลตระหนักว่า (ณรงค์ นิตยาพร 2521: 16)

กลุ่มเป้าหมายพิเศษที่จะต้องทำการพัฒนาคือ สตรี เพราะได้พิจารณาถึงจำนวนประชากรสตรีแล้ว มีประมาณกึ่งหนึ่งของประเทศและได้มีบทบาทและส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในประเทศมาตลอด เพียงแต่ยังไม่มียกย่องและชื่นชมเท่าที่ควร ฉะนั้นหากได้มีการพัฒนาสตรีให้มีบทบาทและส่วนร่วมในการพัฒนาเคียงบ่าเคียงไหล่กับบุรุษแล้ว จะทำให้การพัฒนาประเทศบรรลุผลและเป้าหมายได้รวดเร็วขึ้น



## ตอนที่ 2 แผนพัฒนาสตรีด้านอาชีพและแผนพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพ

ในปัจจุบันมีแผน/นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพสำหรับสตรีอยู่หลายฉบับ ทั้งที่กำหนดขึ้นโดยรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมมานำเสนอ โดยสรุป ดังนี้ (ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก ก.)

### 2.1 แผนพัฒนาสตรีด้านอาชีพ

#### 2.1.1 แผนพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2525-2544)

แผนพัฒนาสตรีระยะยาว จัดทำขึ้นโดยคณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ซึ่งได้รับมอบหมายจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแผนหลักในการพัฒนาสตรีของไทยในทุกด้านและทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยในแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ได้ชี้ให้เห็นสภาพปัญหาและความต้องการของสตรีที่แตกต่างไปจากบุรุษในแง่มุมต่าง ๆ โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นปัญหาความไม่เสมอภาค ตลอดจนปัญหาอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางสรีระของชายหญิง พร้อมทั้งได้กำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย กลวิธีหลักที่จะต้องดำเนินการต่อเนื่องในระยะเวลายาวนาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง (คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว 2525: 100)

ในแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาสตรีที่เกี่ยวข้องกับการอาชีพไว้ว่า "ให้สตรีมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ มีความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัวอย่างมีคุณภาพ . . ." (คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว 2525: 12) ทั้งนี้ ได้จำแนกกลุ่มเป้าหมายที่ควรเน้นให้การฝึกอาชีพ 2 กลุ่มคือ

1) สตรีช่วงอายุ 13-14 ปี: เด็กหญิงช่วงอายุนี้ได้รับการศึกษาและฝึกอาชีพน้อยกว่าชาย ทั้งในชนบทและในเขตയാกจนในเมือง ส่วนใหญ่จะทำงานช่วยครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้าง จึงต้องให้โอกาสที่จะเพิ่มพูนความรู้ เพื่อให้สามารถมีอาชีพและรายได้เลี้ยงตนเองได้ในอนาคต

2) สตรีช่วงอายุ 15-29 ปี: สตรีเกษตรกรในวัยนี้จำนวนมากจะย้ายถิ่นมาหางานทำในเมืองไทยโดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร กว่าร้อยละ 70 ของสตรีช่วงอายุนี้มีการศึกษาน้อย และมุ่งมาหางานทำในลักษณะที่มีความเสี่ยงสูงต่อการถูกล่อลวงไปทำงานบริการประเภทรูหรือโสเภณี ดังนั้น จึงควรหาทางป้องกันปัญหาดังกล่าวด้วยการฝึกอาชีพแก่กลุ่ม

## เป้าหมายและสร้างงานในชนบทอย่างเร่งด่วน

นอกจากการจำแนกกลุ่มเป้าหมายตามช่วงอายุข้างต้นแล้ว แผนพัฒนาสตรีระยะยาวยังได้จำแนกกลุ่มเป้าหมายในอีกลักษณะหนึ่งคือ จำแนกตามกลุ่มอาชีพและกลุ่มพิเศษบางกลุ่ม คือ

- 1) สตรีเกษตรกร
- 2) สตรีนอกภาคเกษตร ซึ่งได้แก่ สตรีผู้ใช้แรงงานในอุตสาหกรรมและสตรีในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ
- 3) ข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจสตรี
- 4) แม่ชี
- 5) หญิงบริการบางประเภท
- 6) หญิงต้องขัง

ทั้งนี้ แผนพัฒนาสตรีระยะยาวได้ให้ความสำคัญแก่กลุ่มสตรีเกษตรกร ซึ่งเป็นจุดเน้นในการวิจัยครั้งนี้เป็นพิเศษ เนื่องจาก " เป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด ซึ่งมีบทบาทสำคัญในด้านการผลิตมาแต่อดีตจนปัจจุบัน แต่เป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสอยู่อีกหลาย ๆ ด้านที่จะต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนโดยด่วนให้เป็นกำลังผลิตที่มีประสิทธิภาพและได้รับการดูแลคุ้มครอง" (คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว 2525: 15) และได้กำหนดนโยบายการพัฒนาอาชีพสำหรับสตรีเกษตรกรไว้ ดังนี้

- 1) เร่งให้ความรู้พื้นฐานในการดำรงชีพและให้ทักษะในด้านการผลิตแก่สตรีเกษตรกรอย่างทั่วถึง อย่างน้อยต้องให้จบการศึกษาภาคบังคับ และได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ต่อเนื่อง โดยเฉพาะในด้านการฝึกอาชีพใหม่ ๆ ที่จะ เป็นอาชีพรองที่หารายได้ของตนเอง
- 2) เร่งสร้างโอกาสการมีงานทำและพัฒนาอาชีพในชนบทอย่างเร่งด่วน เพื่อแก้ปัญหาการว่างงานและการทำงานต่ำระดับ
- 3) เร่งให้มีกฎหมายและมาตรการคุ้มครองแรงงานเกษตรกร
- 4) เปิดโอกาสและสนับสนุนอย่างจริงจังให้สตรีเกษตรกรเข้าไปมีส่วนร่วมในกลไกระดับต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน/ตำบล ฯลฯ

เพื่อให้สอดคล้องกับแนวนโยบายข้างต้น แผนพัฒนาสตรีระยะยาว จึงได้กำหนดมาตรการเพื่อพัฒนาอาชีพสำหรับสตรีเกษตรกร ดังนี้

- 1) เร่งหาช่องทางที่จะให้สตรีเกษตรกรมีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น เช่น ขยายเวลาการศึกษาภาคบังคับ โดยให้มีหลักสูตรที่จบในตัว และสามารถมีทักษะพื้นฐานเพียงพอ

ที่จะไปประกอบการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพได้ หลังจากนั้นก็ควรมีโอกาสได้รับการศึกษาต่อเนื่อง ซึ่งหมายรวมถึงการศึกษาด้วยตนเอง หรือการฝึกอาชีพระยะสั้นที่เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น ให้สามารถทำรายได้เป็นอาชีพรองจากเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลัก

2) จัดหลักสูตรการฝึกอบรมที่มีลักษณะผสมผสานในหลาย ๆ ลักษณะ เช่น ความรู้พื้นฐานด้านสุขภาพอนามัย การครองเรือน ความรู้เรื่องการเมืองการปกครอง การจัดการและการตลาด และการรวมกลุ่ม โดยเน้นหนักในทักษะการผลิตและสอดคล้องค่านิยมและเจตคติที่เหมาะสมเกี่ยวกับสตรีไว้ด้วย ทั้งนี้ โดยให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้ระดมพลังร่วมกันจัด แทนที่ต่างคนต่างจัดกันไปคนละทิศละทาง

3) เปลี่ยนแนวทางการฝึกอบรมที่เน้นบทบาทการเป็นแต่เพียงแม่บ้าน มาเป็นบทบาทของผู้ผลิตที่มีคุณภาพ ทั้งนี้ โดยให้เป็นไปตามความต้องการของสตรีเอง และให้ใช้วิธีการกระตุ้นให้สตรีเกษตรกรได้รู้จักตัดสินใจเองว่ามีปัญหาและต้องการอะไร เพื่อให้สตรีมีส่วนร่วมเต็มที่ในการเลือกวิธีการแก้ปัญหาของตน ของครอบครัวและของชุมชน และจะต้องสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มและการจัดองค์กรที่สามารถจะดำเนินการต่อไปได้เองในอนาคต

4) เร่งพัฒนาแหล่งน้ำในระดับหมู่บ้าน เพื่อส่งเสริมการทำนาปรัง การปลูกพืชหมุนเวียน การใช้ปุ๋ยที่เหมาะสมกับดินและพืช ซึ่งจะเป็นการเพิ่มการผลิตทำให้แก่สตรีเกษตรกรได้มากขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งคือ จะช่วยลดปัญหาการว่างงาน/แรงงานย้ายถิ่นหรือความไม่พร้อมที่จะรับแรงงานเคลื่อนย้ายจากภาคเกษตรได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ โดยให้ความสำคัญแก่หมู่บ้านที่มีปัญหาแรงงานย้ายถิ่นเป็นพิเศษ

5) ส่งเสริมให้หน่วยงานอาสาสมัครเอกชนที่บำเพ็ญสาธารณประโยชน์เข้าไปช่วยชาวบ้าน พัฒนาอาชีพหลัก/อาชีพรอง ช่วยแนะนำด้านการจัดการและการตลาด ตลอดจนการหาสินเชื่อ โดยมีเป้าหมายให้ชาวบ้านดำเนินการเองต่อไปได้ในที่สุด

6) เร่งส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกร และหาทางให้ได้รับข่าวสารการตลาดที่ทันต่อเหตุการณ์เพื่อจะได้สามารถสร้างพลังต่อรองให้ได้ราคาขายผลิตผลที่เป็นธรรม

7) เปิดโอกาสและชักชวนให้สตรีได้รับการฝึกอบรมในงานประเภทใช้ทักษะและเทคนิคมากขึ้น เพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานแรงงาน หรือให้มีโอกาสเลือกอาชีพหรือมีอาชีพเพิ่มขึ้นได้ด้วย

#### 2.1.2 แผนพัฒนาสตรีในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6

(พ.ศ. 2530-2534)

แผนพัฒนาสตรีในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 นี้ จัดทำโดยคณะกรรมการประสานงานและปฏิบัติงานพัฒนาสตรีในคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติ มีหลักการวางแผน คือ

ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และทิศทางการพัฒนาสตรีตามแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ให้ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาสตรีในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 และให้สัมพันธ์กับแผนพัฒนาคน สังคมและวัฒนธรรมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ทั้งนี้ แผนพัฒนาสตรีในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ได้กำหนดแนวคิดของการพัฒนาสตรี โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของสตรีอย่างเต็มที่และให้สตรีมีโอกาสพัฒนาตนเองเต็มความถนัดและเท่าเทียมกับบุรุษ และมุ่งเน้นการพัฒนาเชิงคุณภาพและการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ให้ความสำคัญในด้านการศึกษา ฝึกอบรมและเพิ่มพูนทักษะที่จะทำให้สตรีสามารถพึ่งตนเองได้ และเข้าร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีคุณภาพ กระบวนการพัฒนาสตรีตามแผนพัฒนาสตรีฉบับนี้ คือ เน้นการพัฒนาสตรีที่เป็นระบบ และเป็นกระบวนการเดียวกันกับการพัฒนาประเทศโดยส่วนรวม โดยใช้แผนพัฒนาสตรีเป็นเครื่องมือในการประสานงานและให้คณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐและเอกชนทำหน้าที่ควบคุมกำกับและติดตามผลการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทาง นโยบายและเป้าหมายเดียวกัน (คณะกรรมการประสานงานและปฏิบัติงานพัฒนาสตรีในคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติ ม.ป.ป. : 5)

จากกระบวนการพัฒนาสตรีข้างต้น แผนพัฒนาสตรีฉบับนี้ได้กำหนดโครงสร้างแผนงานหลักการพัฒนาออกเป็น 4 แผนงานหลักกับ 12 งานย่อย โดยการส่งเสริมอาชีพสำหรับสตรีได้กำหนดไว้ในแผนงานย่อยการส่งเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้ ของแผนงานหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนา คือ เพิ่มอัตราส่วนของสตรีในการฝึกอาชีพ เกษตรกรรมจากที่มีอยู่ในปัจจุบันร้อยละ 20 เป็นร้อยละ 40 โดยมีแนวนโยบายการพัฒนาที่มุ่งส่งเสริมการพัฒนาด้านคุณภาพของสตรีให้มีความรู้ความสามารถที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิต อาชีพ และสังคม เน้นการพัฒนาสตรีในชนบทล้าหลังและชุมชนแออัดในเมือง

### 2.1.3 แผนจัดการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อพัฒนาสตรีของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้รับผิดชอบการจัดการศึกษานอกโรงเรียนของประเทศ และได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาสตรีขึ้น โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาสตรีในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 และมีวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาสตรี ดังนี้

- 1) เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาแก่สตรีที่อยู่นอกระบบโรงเรียนให้ได้รับการศึกษาที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต มีพื้นฐานในการเรียนรู้ รู้จักคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ มีคุณธรรมจริยธรรม ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และทันต่อเหตุการณ์ รวมทั้งมีโอกาสพัฒนาทักษะและวิชาชีพตามความจำเป็นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งนี้

ให้มีความสัมพันธ์กันระหว่างการศึกษาในระบบและการศึกษาอกระบบโรงเรียน

2) เพื่อปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาออก-  
โรงเรียนสำหรับสตรี เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ทั้งนี้ ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงาน โดยมุ่งเน้นเยาวชน สตรีในวัยแรงงาน เช่น นักเรียนจบ ป.6 แล้วไม่ได้เรียนต่อ สตรีที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาและ สตรีในชุมชนแออัด สำหรับแนวทางการดำเนินงานพัฒนาสตรีเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดนั้น กรมการศึกษานอกโรงเรียนมีแนวทางที่จะพัฒนากิจกรรมที่กรมดำเนินการอยู่แล้วให้มีผลต่อการ พัฒนาสตรีมากขึ้น (เช่น การปรับปรุงระบบข้อมูล/การประเมินผล/หลักสูตร การผลิตสื่อ/สิ่งพิมพ์/ รายการโสตทัศนศึกษาเพื่อสตรี เป็นต้น) จัดกิจกรรมหรือโครงการพิเศษเพื่อช่วยเหลือในการให้ การศึกษาแก่สตรี (เช่น โครงการอบรมและแนะแนวเยาวชนสตรีที่เรียนจบ ป. 6 แล้วไม่ได้เรียน ต่อเพื่อให้ความรู้เบื้องต้นในการประกอบอาชีพ เป็นต้น) จัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อคุณภาพ ชีวิตของสตรี (เช่น การฝึกอบรมปลูกฝังด้านศีลธรรม วัฒนธรรมและจริยธรรมอันดี เป็นต้น) จัดกิจกรรมเพื่อให้สตรีตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และความสำคัญของตนเองและครอบครัว และแนวทาง ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอาชีพโดยตรง คือ จัดทำโครงการพัฒนาทักษะวิชาชีพสำหรับสตรีชนบทที่ อยู่ในวัยแรงงาน โดยให้ความรู้แก่สตรีกลุ่มเป้าหมายให้มีความรู้พื้นฐานทักษะวิชาชีพที่ทำอยู่แล้ว หรือ ให้ความรู้ทักษะในวิชาชีพใหม่ที่สนใจและตรงกับความต้องการของท้องถิ่น โดยให้ความรู้ด้านการจัด การตลาดจนการหาแหล่งเงินทุน นอกจากนี้ยังให้ข่าวสารข้อมูลความรู้ด้านวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง

## 2.2 แผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพ

### 2.2.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 นี้ ได้กำหนดให้ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพหรือเพื่อการมีงานทำเป็นนโยบายหลักที่สำคัญประการหนึ่ง เพื่อนำ สู่การปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชาติ และการพัฒนาเศรษฐกิจของ ประเทศโดยส่วนรวม โดยกำหนดไว้ในแผนการพัฒนาคคุณภาพคนและแรงงาน ซึ่งมีหลักการพัฒนา ดังนี้

1) การพัฒนาคคุณภาพคนทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา ความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะในด้านการอาชีพและจิตใจเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้ สามารถพัฒนาคคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้ สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

2) การพัฒนาคคุณภาพคนจะต้องสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ

ของคนในกลุ่มอายุต่าง ๆ เช่น วัยเด็ก วัยเยาวชน วัยทำงาน และวัยสูงอายุ

ทั้งนี้ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ได้ระบุกลุ่มอายุที่ควรมุ่งส่งเสริมอาชีพไว้ 2 กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มอายุ 15-25 ปี
  - เน้นการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน การแก้ไขปัญหาการไม่มีงานทำและทำงานต่ำระดับของเยาวชนที่มีได้อยู่ในระบบโรงเรียน ทั้งเยาวชนในชนบทและเยาวชนในเมือง
- 2) กลุ่มอายุ 26-59 ปี
  - เน้นการมีงานทำเต็มที่และสนับสนุนการสร้างงานด้วยการประกอบอาชีพส่วนตัวให้มากขึ้น
  - เพิ่มพูนทักษะความสามารถของแรงงานให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป

เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการและแนวทางการพัฒนาดังกล่าวข้างต้น การพัฒนาคุณภาพคนและแรงงานได้กำหนดเป็นแผนงาน 4 แผนงานหลักด้วยกัน แยกเป็นแผนงานการศึกษาและฝึกอบรม แผนงานส่งเสริมสุขภาพ แผนงานพัฒนาจิตใจและวัฒนธรรม และแผนงานบริหารและพัฒนาแรงงาน ทั้งนี้ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ คือ แผนงานพัฒนาการศึกษาและฝึกอบรม ซึ่งได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ว่า เพื่อพัฒนาคนให้มีความรู้ มีสติปัญญา มีเหตุผล มีคุณภาพและวัฒนธรรม มีผลานามัยที่สมบูรณ์ มีทักษะในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความรู้ความสามารถในเทคโนโลยีที่เหมาะสม และเป็นกำลังในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ สำหรับแนวทางนั้น จะมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรร่วมกันและประสานการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อให้เกิดการประหยัดและมีประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณภาพและแก้ไขการขยายตัวด้านปริมาณ

ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และแนวนโยบายข้างต้น ในแผนงานพัฒนาการศึกษาและฝึกอบรมได้กำหนดมาตรการเพื่อดำเนินการต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่เกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพหรือการมีงานทำ ดังนี้

- 1) สนับสนุนการฝึกอาชีพระยะสั้น โดยพัฒนาระบบการประสานงานการจัดการศึกษาออกโรงเรียน เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ร่วมกันให้บริการการศึกษานอกโรงเรียนแก่เยาวชน และคนทั่วไปอย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง โดย
  - 1.1 มุ่งเน้นประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ว่างงาน ไม่มีฝีมือ และ

ผู้ว่างงานซึ่งมีฝีมือไม่ตรงกับความต้องการของตลาด รวมทั้งผู้ทำงานต่ำระดับและผู้ที่ต้องการยก  
ระดับฝีมือ

1.2 ส่งเสริม สนับสนุน ให้หน่วยงานของรัฐและเอกชนจัด  
หลักสูตรที่มีลักษณะยืดหยุ่นสามารถเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการของ  
ตลาดแรงงาน

1.3 ให้มีการประสานงานระดับชาติว่าด้วยการฝึกอบรมระยะสั้น  
เพื่อกำหนดนโยบายและประสานงานการจัดฝึกอบรมระยะสั้นของหน่วยงานต่าง ๆ ให้มีการใช้  
ทรัพยากรร่วมกัน และเกิดประโยชน์สูงสุด

1.4 สนับสนุนการจัดการศึกษาวิชาชีพและฝึกอบรมวิชาชีพระยะ  
สั้น เน้นการประกอบอาชีพส่วนตัว โดยร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ รวมทั้งสถานประกอบการต่าง ๆ ที่  
เกี่ยวข้องอย่างครบวงจร

2) สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชนในการฝึกอาชีพ  
โดยเน้นรูปแบบการจัดโครงการศึกษาระบบโรงเรียน หรือการจัดระบบช่างฝึกหัดรวมทั้งพัฒนาหัวหน้า  
ช่างที่มีฝีมือระดับสูง โดยเร่งรัดการพิจารณาพระราชบัญญัติส่งเสริมการฝึกอาชีพแห่งชาติให้มีผลใน  
การปฏิบัติโดยเร็ว

3) จัดการศึกษาฝึกอบรมแบบครบวงจร ทั้งในด้านวิชาการอาชีพ  
การตลาด การจัดการ การลงทุน การเงิน และการบัญชี เพื่อส่งเสริมการสร้างงาน การประกอบ  
อาชีพส่วนตัว และการรวมกลุ่มกันประกอบธุรกิจการอาชีพขนาดเล็ก รวมทั้งการประกอบธุรกิจ  
ท่องเที่ยว

4) สนับสนุนการแนะแนวอาชีพ การติดตามผู้สำเร็จการศึกษาและ  
บริการจัดหางานในสถาบันการศึกษามากขึ้น โดย

4.1 เน้นความร่วมมือและการประสานงานระหว่างสถาน  
ศึกษากับสถานประกอบการอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง

4.2 ปรับปรุงระบบข้อมูล ข่าวสารตลาดแรงงาน และการ  
เผยแพร่ให้ทันต่อการใช้ประโยชน์

4.3 จัดตั้งหน่วยบริการจัดหางานใกล้สถาบันการศึกษา และ  
ให้มีการติดตามผลการมีงานทำของผู้สำเร็จการศึกษาอย่างมีระบบและต่อเนื่อง

5) สนับสนุนให้องค์กรต่าง ๆ ในชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น  
สมาคม มูลนิธิ วัดและครอบครัว ได้มีส่วนสนับสนุนสถาบันการศึกษาและฝึกอบรมมากยิ่งขึ้น

ในแผนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน ฉบับที่ 6 ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้ให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพสำหรับกลุ่มเป้าหมายนอกโรงเรียน ไว้อย่างมาก โดยได้กำหนดนโยบายไว้ชัดเจนว่า (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2531: 51)

จัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพ การเพิ่มพูนรายได้ และการทำงานในชนบทโดยเน้นการแนะแนวในการหาช่องทางประกอบอาชีพ ฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับโอกาสและสภาพในชนบท ศึกษาวิเคราะห์ส่วนที่ขาดแล้วให้การศึกษาเสริม รวมทั้งการเสริมและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในการพัฒนากระบวนการจัดวิชาชีพครบวงจร

ทั้งนี้ มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2531: 51-53)

- 1) ส่งเสริมการจัดการศึกษาด้านอาชีพ โดยเน้นการสอนเพื่อให้เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนมีข้อมูลประกอบการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพได้เหมาะสมกับสภาพของตนเอง
- 2) ขยายการจัดการศึกษาวิชาชีพให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยจัดกิจกรรมให้มีความยืดหยุ่น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความจำเป็น
- 3) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านอาชีพ เพื่อให้มีการจัดเนื้อหาด้านอาชีพที่รับช่วงซึ่งกันและกันในลักษณะต่อเนื่องครบวงจร โดยการจัดทำแผนส่งเสริมและสนับสนุนกัน
- 4) จัดระบบติดตามผู้สำเร็จการศึกษาวิชาชีพ เพื่อนำมาปรับปรุงคุณภาพในการจัดกิจกรรมด้านนี้ให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

ตอนที่ 3 หลักการและกระบวนการจัดโครงการการศึกษานอกโรงเรียน และโครงการการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพ

### 3.1 หลักการและกระบวนการจัดโครงการการศึกษานอกโรงเรียน

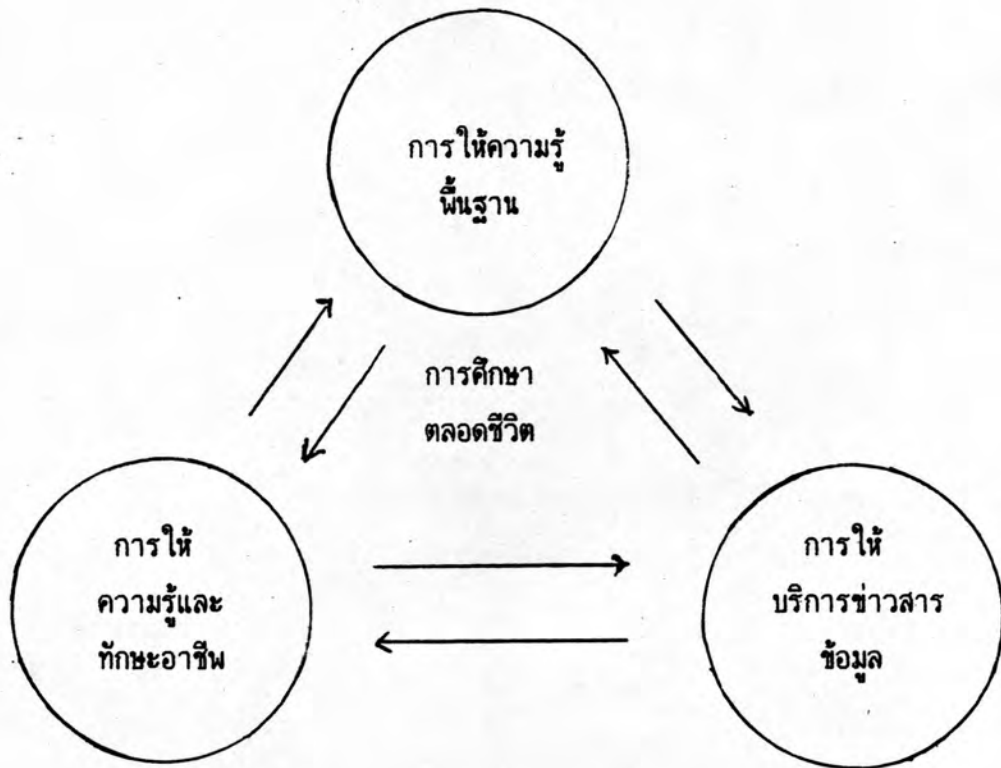
#### 3.1.1 หลักการการจัดโครงการการศึกษานอกโรงเรียน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2525: 3) ได้ระบุว่าหลักการจัดการการศึกษานอกโรงเรียนที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนถือเป็นหลักปฏิบัติในทุกโครงการและทุกกลุ่มเป้าหมายที่รับผิดชอบ คือ มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนคิดเป็น และแก้ปัญหาเป็น เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ



นอกจากนี้กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2529: 2) ยังได้กำหนดหลักการจัดการศึกษานอกโรงเรียนของหน่วยงานไว้อีกประการหนึ่งว่า การจัดการศึกษานอกโรงเรียนต้องตั้งอยู่บนสมมุติฐานว่า ประชาชนต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษาจึงต้องดำเนินการให้ต่อเนื่องกันดังแผนภูมิดังนี้

แผนภูมิที่ 1 หลักการจัดการศึกษานอกโรงเรียนของกรมการศึกษานอกโรงเรียน



อรุณ ปรีดีติติก (2524: 4) ได้กล่าวเกี่ยวกับหลักการจัดโครงการศึกษานอกโรงเรียนไว้เช่นกันว่า การจัดโครงการการศึกษานอกโรงเรียนควรยึดถือองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ความเป็นธรรมชาติในการศึกษา การศึกษานอกโรงเรียนจะให้ความเป็นธรรมชาติในการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป ไม่เลือกเพศหรือวัย ไม่เลือกท้องที่หรือชุมชน
- 2) การช่วยเหลือตนเอง การศึกษานอกโรงเรียนควรช่วยให้ประชาชนมีขีดความสามารถในระดับหนึ่งที่จะช่วยเหลือตนเองได้ โดยจัดให้เป็นไปในลักษณะการศึกษาตลอดชีวิต โดยให้ผู้เรียนมีความคล่องตัวรู้จักหาความรู้และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีนิสัยในการหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อช่วยตนเองได้ต่อไป



3) ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน การศึกษาออกโรงเรียนควรจัดให้ตรงกับความต้องการของประชาชน สังคมและประเทศชาติ ในการพิจารณาความต้องการนั้นควรมาจากความต้องการในระดับเดียวกัน ได้แก่ ประชาชนทุกกลุ่มอายุ และอาชีพตลอดจนในระดับเขตหรือประเทศด้วย ทั้งนี้การศึกษาออกโรงเรียนจะต้องเป็นการเรียนรู้ในสิ่งที่ประชาชนต้องการจะเรียนรู้ และเน้นการตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของเขา นอกจากนี้การจัดการศึกษาออกโรงเรียนจะต้องเป็นไปในลักษณะที่การเรียนเป็นไปตามความสมัครใจของผู้เรียน ไม่เป็นการบังคับขู่เข็ญ อันจะเป็นการพัฒนาคุณค่าของบุคคลและชีวิต

4) ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้ประชาชนได้เป็นผู้ตัดสินใจทำงาน ลงมือทำงานตามที่ได้ตัดสินใจไปด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ประชาชนตระหนักได้ว่า งานการศึกษาออกโรงเรียนจะประสบความสำเร็จได้ ถ้าประชาชนมีความเชื่อมั่นและให้ความร่วมมืออย่างแท้จริง

5) ให้การศึกษาในเรื่องที่อยู่ในขีดความสามารถของประชาชน โดยให้ความรู้และการศึกษาในสิ่งที่เขาจะเรียนรู้ได้ ซึ่งอาจจะเป็นการให้ความรู้ ทักษะ ความชำนาญทางอาชีพหลาย ๆ ประเภท เพื่อพัฒนาความสามารถของประชาชนในชนบทให้ประกอบอาชีพได้ดีขึ้น นอกจากนี้ พยายามจัดเนื้อหาตามลำดับความสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะและความรู้ในด้านอื่น ๆ ด้วย นอกเหนือจากด้านอาชีพ

6) ผูกมัดประชาธิปไตยในการดำเนินงาน ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงการศึกษาค้นคว้าของสังคมและค่านิยมของสังคมนั้น ๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้วย

7) การให้การศึกษาที่เข้ากับสภาพแวดล้อม ในการจัดการศึกษาออกโรงเรียนต้องมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาในด้านอื่น ๆ โดยพยายามหาวิธีการกระตุ้นให้ประชาชนกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาความรู้อยู่เสมอจากแหล่งต่าง ๆ และจากสภาวะแวดล้อม

8) ปฏิบัติร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่น โดยดึงผู้นำท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนต่าง ๆ ด้วย นอกจากนี้จะต้องทำการเร่งเร้าให้เกิดความต้องการในด้านการศึกษาออกโรงเรียนในหลาย ๆ ระดับตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชนและประเทศชาติ

9) ส่งเสริมวัฒนธรรมและจริยธรรมในการดำเนินงาน เพราะการศึกษาเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมหรือมรดกทางสังคมอย่างหนึ่งในการศึกษาชุมชน โดยสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาและสถาบันศาสนา เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาออกโรงเรียนให้มากขึ้น

10) ใช้ทรัพยากรภายในชุมชน เพื่อให้สัมพันธ์กับความต้องการของชุมชน โดยคำนึงถึงวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วในปัจจุบันและหาทางนำมาใช้ร่วมกันให้เกิดประโยชน์ ไม่ต้องจัดหาขึ้นเองต่างหากโดยไม่จำเป็น นอกจากนี้ในการดำเนินงานควรจะมีการทดลองงานการศึกษาออกโรงเรียนในวงแคบก่อนที่จะขยายงานให้กว้างขวางออกไป

11) ควรมีหน่วยฝึกอบรมในเรื่องการศึกษาออกโรงเรียน สำหรับฝึก  
อบรมบุคลากรที่จะไปเป็นกำลังสำคัญแก่หน่วยงานต่าง ๆ

12) การให้สื่อมวลชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากขึ้น ทั้งนี้  
จะต้องมีการควบคุมด้านคุณภาพของสื่อมวลชนจากภายนอก เช่น ควบคุมการจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์  
ควบคุมคุณภาพของหนังสือพิมพ์ ควบคุมสิ่งแวดลอมอื่น ๆ เพื่อช่วยลดความสูญเปล่าจากการลงทุนทาง  
ด้านการศึกษาออกโรงเรียน

จากหลักการจัดการศึกษาออกโรงเรียนดังกล่าว อรุณ ปรีดีติติก  
(2524: 8) ได้กำหนดลักษณะหรือวิธีการดำเนินงานโครงการการศึกษาออกโรงเรียน ดังนี้

1) การศึกษาออกโรงเรียนควรมุ่งที่จะให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน  
ให้มากที่สุด ให้สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปช่วยปรับปรุงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยเฉพาะช่วยบรรเทา  
ปัญหาความแตกต่างในด้านรายได้ของประชาชน

2) ควรจัดการศึกษาออกโรงเรียนให้สัมพันธ์กับการพัฒนาทาง  
เศรษฐกิจของประเทศ ควรส่งเสริมในด้านเกษตรและอุตสาหกรรมให้เหมาะสมกับความต้องการ  
ของประเทศ และประชาชนในแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านอุตสาหกรรมและเกษตรซึ่งสืบเนื่อง  
และส่งเสริมซึ่งกันและกัน

3) ควรเน้นให้เห็นความสำคัญของการให้ความรู้ ความชำนาญ  
ตลอดจนการสร้างสรรค์ทัศนคติที่มุ่งประโยชน์ในการสร้างความเจริญ ความมั่นคงให้แก่ส่วนรวม  
นอกเหนือไปจากการเรียนเพื่อประโยชน์เฉพาะบุคคล รวมทั้งการรู้จักสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบ  
ของตนต่อหมู่คณะ

4) ควรเฟื่องเลี้ยงในการปลูกฝังทัศนคติ และค่านิยมที่ดีของไทย ทั้ง  
ในด้านวัตถุและจิตใจ ในขณะที่เดียวกันก็มุ่งที่จะเปลี่ยนทัศนคติที่ไม่เหมาะสมควบคู่กัน ไปกับการให้  
ความรู้ทางวิชาสามัญและวิชาชีพ

5) ควรกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหาของหลักสูตรและการดำเนินงาน  
ให้สนองความต้องการส่วนบุคคลและส่วนรวม ทั้งสังคมในเมืองและชนบท ทั้งนี้หลักสูตรและ  
การดำเนินงานจะแตกต่างกันออกไปตามสภาพความเป็นจริง

6) ควรมุ่งส่งเสริมให้คนรู้จักค้นคว้าหาความรู้ รู้จักแก้ปัญหา รู้จัก  
ตัดสินใจ สามารถปรับตัวและภาวะแวดล้อมให้เข้ากับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม  
วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่มีอยู่ทุกขณะไปพร้อม ๆ กับการให้ความรู้ทางเนื้อหาวิชา  
ด้วย โดยนัยนี้ การอ่านออกเขียนได้เพื่อแสวงหาความรู้ความคิดโดยไม่หยุดยั้งเป็นสิ่งจำเป็น

7) ในการจัดการศึกษาออกโรงเรียน ควรพิจารณากำหนดเนื้อหา  
ในเรื่องซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาเร่งด่วนของประเทศ

8) ควรกำหนดโครงการที่จะดำเนินงานกับประชาชนเป็นแผนระยะยาว เพื่อให้งานต่าง ๆ สืบเนื่องกัน เป็นการสร้างศรัทธา ความเชื่อถือในด้านประชาชน ผู้รับบริการ และหากไม่จำเป็นแล้วไม่ควรเลิกล้มโครงการกลางคัน โดยน่าจะแสวงหาวิธีการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานและช่วยเหลือตนเองบ้าง ถ้าเป็นไปได้ ควรพยายามส่งเสริมให้ประชาชนรับช่วงการดำเนินงานต่อไปเอง

### 3.1.2 กระบวนการจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียน

การจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียนจะต้องพิจารณาองค์ประกอบหลายด้านเพื่อให้สามารถจัดโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับกลุ่มเป้าหมาย นักการศึกษาหลายท่านได้ศึกษาและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับองค์ประกอบหรือกระบวนการจัดโครงการการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาออกโรงเรียนไว้หลายแนวคิด ดังนี้

โนวส์ (Knowles 1980: 59) ได้เสนอกระบวนการในการจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียนไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เร้าใจ
- 2) การสร้างโครงสร้างขององค์กร เพื่อการร่วมมือกันวางแผนการศึกษา
- 3) การวินิจฉัยความต้องการการเรียนรู้
- 4) สร้างทัศนคติของการเรียนรู้ (วัตถุประสงค์)
- 5) พัฒนารูปแบบของกิจกรรม
- 6) ลงมือปฏิบัติการ
- 7) วิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้อีกครั้งหนึ่ง (ประเมินผล)

ลอฟเฟอร์ (Louffer 1977: 33-37) ได้เสนอระบบการจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียน รวม 11 ขั้นตอน คือ

- 1) ประเมินความต้องการและความสนใจในการศึกษา
- 2) สร้างวัตถุประสงค์
- 3) ทบทวนโครงการอื่น ๆ ที่จัดไปแล้ว
- 4) เลือกวิธีการ
- 5) เลือกคณะกรรมการวางแผน
- 6) บริหารและจัดโครงสร้างของโครงการ
- 7) จัดบุคลากร

- 8) จัดทรัพยากรอื่น ๆ ที่ไม่ใช่บุคลากร
- 9) จัดงบประมาณ
- 10) จัดประเมินผล
- 11) ศึกษาภาพรวมของการปฏิบัติงานที่สำเร็จไปแล้ว

โรบินสัน (Robinson ม.ป.ป.: 77) ได้เสนอรูปแบบการจัดโครงการ  
การศึกษาออกโรงเรียนไว้ดังนี้

- 1) การประเมินความต้องการของผู้เรียน
- 2) กำหนดเป้าหมายและออกแบบหลักสูตรการเรียนรูู้
- 3) จัดทำเกณฑ์การเรียนรูู้
- 4) วางแผนการใช้ทรัพยากรที่จำเป็นในการเรียนการสอน
- 5) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสอน
- 6) กำหนดแผนการสอน
- 7) ประเมินผล

รัตนา พุ่มไพศาล (2528: 175-177) กล่าวว่า กระบวนการ  
จัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียน ประกอบด้วย 11 ประการ คือ

- 1) การสร้างบรรยากาศที่เหมาะสม
- 2) การประเมินความต้องการของนักศึกษา
- 3) การสร้างวัตถุประสงค์
- 4) แรงจูงใจและวิธีรับนักศึกษา
- 5) การให้คำปรึกษาและแนะแนว
- 6) การออกหลักสูตร (โครงการการศึกษาออกโรงเรียน และการ  
วางแผนการสอน)
- 7) การเลือกบุคลากรและการติดต่อสื่อสาร
- 8) การฝึกอบรมครูประจำการและการนิเทศ
- 9) การประชาสัมพันธ์และการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน
- 10) งบประมาณและการเงิน
- 11) การประเมินโครงการ

สำหรับ พรเทพ นิมลเสถียร (2526: 28) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการ  
การจัดโครงการการศึกษาไว้ โดยแบ่งเป็น 3 มิติดังนี้

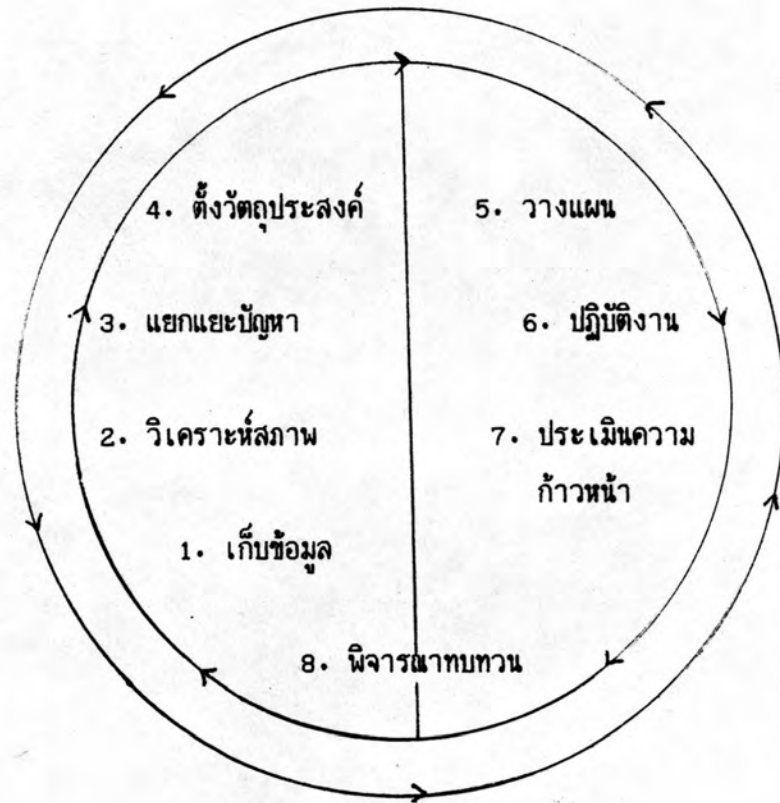
- 1) **ขั้นการจัดทำแผน (Planned formulation)**
- 2) **ขั้นปฏิบัติตามแผน หรือนำแผนไปปฏิบัติ (Planned implementation)**
- 3) **ขั้นติดตามและประเมินผล (Planned follow-up & monitoring and evaluation)**

ในขณะที่ เพลสัน (Pesson 1966: 95) ได้แบ่งกระบวนการจัด  
โครงการออกเป็น 8 ขั้นตอน คือ

- |                                       |   |                                 |
|---------------------------------------|---|---------------------------------|
| 1) ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล            | } | ขั้นการวางโครงการ<br>(ขั้น 1-4) |
| 2) ขั้นการวิเคราะห์สภาพการณ์          |   |                                 |
| 3) ขั้นการแยกแยะปัญหา                 |   |                                 |
| 4) ขั้นการตัดสินใจและตั้งวัตถุประสงค์ |   |                                 |
| 5) ขั้นการวางแผน                      | } | ขั้นการปฏิบัติงาน<br>(ขั้น 5-7) |
| 6) ขั้นการดำเนินงานตามแผน             |   |                                 |
| 7) ขั้นการประเมินความก้าวหน้า         |   |                                 |
| 8) ขั้นการพิจารณาบทวน                 |   |                                 |

กระบวนการจัดโครงการ 8 ขั้นตอนข้างต้นนี้ Pesson ได้แบ่งเป็น  
2 ขั้นตอนใหญ่ คือ ขั้นการวางโครงการ (ขั้น 1-4) และขั้นปฏิบัติงาน (ขั้น 5-7) ส่วนขั้นที่ 8  
นั้น เป็นขั้นตอนหนึ่งของ 2 ขั้นตอนใหญ่ คือ เมื่อพิจารณาบทวนแล้ว ก็จะนำกลับไปสู่ขั้นการเก็บ  
รวบรวมข้อมูลต่อไป และในขณะเดียวกัน จะมีกระบวนการประเมินผลควบคู่ต่อไปด้วย ดังแผนภูมิ  
ต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2 กระบวนการจัดโครงการของเพลสัน



สมเกียรติ ศรีจักรวาน (2527: 105-106) ได้เสนอรูปแบบการจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียนไว้เป็น 3 ขั้นตอน โดยแต่ละขั้นตอนจะมีรายละเอียดองค์ประกอบดังนี้

- 1) การวางแผน
  - การศึกษาลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม
  - การสำรวจปัญหาและความต้องการของประชาชน
  - การวิเคราะห์ข้อมูล
  - การตัดสินใจ
  - การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน
  - การวางแผน
- 2) การดำเนินงานตามแผน
  - การบริหารงาน
  - การติดต่อสื่อสาร

- การเรียนการสอน
- การแพร่กระจายข่าวสาร
- การนิเทศงาน
- การควบคุมงาน
- 3) การประเมินผล
  - การติดตาม
  - การประเมินผล
  - การพิจารณา
  - การวินิจฉัย
  - การตีความ
  - การรายงาน

### 3.2 หลักการและกระบวนการจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพ

#### 3.2.1 หลักการการจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพ

กรมการศึกษาออกโรงเรียน (2529: 1) ได้ให้ความหมายของคำว่า การจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพ ดังนี้

เป็นการให้การศึกษาด้านอาชีพแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนที่ขาดโอกาส เพื่อให้เห็นช่องทางทำมาหากิน คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีในการทำงาน และการประกอบอาชีพอิสระ รับจ้างในตลาดแรงงาน หรือปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และชุมชน โดยการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนให้มีความยืดหยุ่น เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของบุคคลและชุมชน โดยให้เสริมรับกับการจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนรูปแบบอื่น ๆ ตามแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

จากความหมายของการจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพข้างต้น กรมการศึกษาออกโรงเรียน ได้ยึดถือ เป็นหลักการการจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพของหน่วยงาน และได้กำหนดแนวการดำเนินงานจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพดังต่อไปนี้ (กรมการศึกษาออกโรงเรียน 2529: 2)

- 1) จัดเนื้อหาสาระที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาชุมชน และการประกอบอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียนและชุมชนนั้น ๆ ในเรื่อง



ของอาชีพ จะให้ความสำคัญแก่การพัฒนาอาชีพที่ใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ไม่ต้องลงทุนสูงในเรื่องเครื่อง-มือ และวัสดุอุปกรณ์

2) การจัดหลักสูตรเพื่อพัฒนาอาชีพจะไม่มุ่งเน้นเฉพาะการฝึกทักษะและฝีมือ แต่จะส่งเสริมผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็น นับตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาและทางเลือกที่เหมาะสม บริหารและจัดการการพัฒนาทัศนคติและลักษณะนิสัยที่จำเป็น การฝึกทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ การทำงานเป็นกลุ่ม ตลอดจนการแนะแนว อย่างไรก็ตาม การกำหนดเนื้อหาเพื่อให้บริการแก่ผู้เรียนจะดำเนินในลักษณะ "การต่อวงจร" กล่าวคือจะวิเคราะห์พื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน ปรับเนื้อหาและระยะเวลาของหลักสูตรเพื่อให้ความรู้เฉพาะเรื่องตามความจำเป็นและความต้องการของผู้เรียน

3) จัดรูปแบบของกิจกรรมเพื่อพัฒนาอาชีพที่หลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนและเนื้อหาของหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะให้ความสำคัญแก่การให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ โดยผ่านสื่อทางการศึกษาประเภทต่าง ๆ สำหรับในชุมชนที่มีผู้ประสงค์จะเข้ารับบริการเป็นจำนวนมาก จะเน้นการสอนในลักษณะชั้นเรียนไม่มีรอบ

4) ส่งเสริมให้วิทยากรท้องถิ่นที่ได้รับการคัดเลือกและการอบรมเป็นผู้สอนในหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพมากยิ่งขึ้น เพื่อขยายบริการให้กว้างขวางและเพื่อเปิดโอกาสให้ข้าราชการประจำของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดซึ่งมีจำนวนจำกัดได้ทำหน้าที่ในการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาหลักสูตร คัดเลือกและฝึกอบรมวิทยากรท้องถิ่น การนิเทศติดตามผล การแนะแนวและการประสานงานกับหน่วยงานอื่นได้มากยิ่งขึ้น

5) ประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่ให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายเดียวกัน ทั้งนี้จะแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความพร้อมความชำนาญ เพื่อให้บริการไม่ซ้ำซ้อนแต่มีความต่อเนื่องและรับช่วงกัน

6) เน้นการให้บริการแก่เยาวชนและประชาชนในวัยแรงงานในชนบทเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีการศึกษาระดับประถมศึกษา หรือต่ำกว่า การเรียนการสอนเน้นให้ผู้เรียนเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ

7) จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพให้ประสานสัมพันธ์กับโครงการการศึกษาออกโรงเรียนอื่น ๆ เช่น อาศัยการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเป็นสื่อในการสำรวจปัญหาและความต้องการในการฝึกอบรมของผู้เรียน และจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพให้รับช่วงในการสนองความต้องการนั้น และเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพผ่านทางเอกสาร สิ่งพิมพ์และสื่อมวลชนต่าง ๆ เป็นต้น

คชภี ศรีวิวัฒนาโรทัย (2529: 519) ได้กล่าวถึง หลักการจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพ ไว้ดังนี้

- 1) ประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนที่จัดการศึกษาออกโรงเรียน เพื่อให้การศึกษาออกโรงเรียนเป็นการศึกษาที่เข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ และให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
- 2) จัดรูปแบบเนื้อหาทั้งด้านสามัญและอาชีพ ให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนและท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้บุคคลมีโอกาสศึกษาได้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะผู้ที่ไม่มีโอกาสได้เรียนในระบบโรงเรียน
- 3) ปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาออกโรงเรียน โดยเน้นด้านบุคลากร ให้มีความรู้ ความชำนาญในการจัดการศึกษา รวมทั้งสนับสนุนการจัดสรรและใช้ทรัพยากรสำหรับการศึกษาออกโรงเรียนให้เหมาะสม
- 4) เร่งรัดและหาทางให้ธุรกิจเอกชน มูลนิธิและสมาคมมีบทบาทร่วมมือกับรัฐในการจัดการศึกษาออกโรงเรียนให้มากยิ่งขึ้น
- 5) ปลุกฝังคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงของชาติลงในการสอนสายอาชีพ

ขณะนั้น แก้วกำเนิด (ม.ป.ป.: 8) ได้เสนอแนวคิดหรือหลักการจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพ ในการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง "แนวทางการจัดการอบรมวิชาชีพระยะสั้น" เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2527 ณ จังหวัดชลบุรี ไว้ 3 ประการ คือ

- 1) การจัดการอบรมควรมุ่งสร้างทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน ปลุกฝังความคิดว่า งานที่สุจริตเป็นงานที่มีเกียรติ มุ่งสร้างความเข้าใจว่าการมีงานทำมิได้หมายถึงการเข้ารับราชการหรือการรับจ้างขายแรงงานแต่เพียงอย่างเดียว แต่ครอบคลุมถึงการประกอบอาชีพอิสระ และการเพิ่มพูนรายได้ในครอบครัวในรูปแบบอื่น ๆ ด้วย
- 2) ความสามารถในการประกอบอาชีพ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับทักษะทางฝีมืออย่างเดียว แต่ต้องอาศัยความรู้พื้นฐาน ต้องมีข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และในบางกรณีต้องอาศัยความสามารถในการจัดการ ความสามารถในการตลาด และความสามารถที่จะรวมกลุ่มในรูปแบบของสหกรณ์
- 3) การส่งเสริมวิชาชีพ เป็นงานที่ต้องดำเนินการในหลายขั้นตอน ซึ่งในบางครั้ง อาจเกินขอบเขตของหน่วยงานใดที่จะดำเนินการตามลำพังให้ครบวงจรได้ ฉะนั้นหากมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบและวางแนวทางประสานงานให้การปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมและรับช่วงกันแล้ว จะส่งผลให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายโดยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ บิสมานน์ (Heinz M. Bissmann ม.ป.ป.: 11-12) ผู้เชี่ยวชาญจากองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ได้กล่าวถึงหลักการจัดการฝึกวิชาชีพ

นอกระบบโรงเรียนไว้เช่นกัน ดังนี้

- 1) ระบบการฝึกวิชาชีพต้องมีความใกล้ชิดกับนโยบายในการทำงานและเป็นส่วนของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นทั้งเป้าหมายและเป็นส่วนประกอบสำคัญของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม
- 2) การฝึกวิชาชีพจะต้องไม่แยกภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติออกจากกัน
- 3) ให้ความสำคัญเร่งด่วนกับวิชาชีพสาขาที่ขาดแคลนมากเป็นพิเศษหรือสาขาวิชาที่จำเป็นในการขยายงานในอนาคตหรือการเตรียมการฝึกวิชาชีพให้ตอบสนองความต้องการด้านแรงงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
- 4) ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน สภาพทางเศรษฐกิจ และทักษะฝีมือของผู้อยู่ในตลาดแรงงานเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการวางแผนด้านกำลังคน การวางแผนการฝึกวิชาชีพโดยสถาบันต่าง ๆ และการพัฒนารูปแบบการฝึกวิชาชีพที่มีประสิทธิภาพในอนาคต
- 5) ระบบการฝึกวิชาชีพ จะต้องยืดหยุ่นและสามารถปรับให้เข้ากับสภาพความต้องการที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
- 6) ควรให้มีการประสานงานระหว่างโครงการฝึกวิชาชีพต่าง ๆ กัน โดยเสนอให้อยู่ในรูปแบบของหน่วยงานระดับชาติ
- 7) การศึกษากับการฝึกอาชีพจะต้องร่วมกันอย่างใกล้ชิด เพื่อพัฒนาทั้งด้านความรู้และทักษะฝีมือควบคู่กันไป

### 3.2.2 กระบวนการจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2530: 59-63) ได้เสนอกระบวนการจัดโครงการการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1) กิจกรรมเตรียมการ : ทำแผนงานจัดโครงการการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพ ให้สัมพันธ์กับจุดเน้นของนโยบายระดับต่าง ๆ สภาพปัญหา ความต้องการของท้องถิ่นและทรัพยากรท้องถิ่น โดยมีขั้นตอนย่อย ดังนี้

- การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย
- การกำหนดความต้องการทางการศึกษานอกโรงเรียน
- การจำแนกอาชีพจากความต้องการของสังคม
- การจัดทำแผนงาน

2) กิจกรรมก่อนการเรียน : จัดกิจกรรมมองเห็นช่องทางประกอบอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสำรวจตัวเองได้ว่า ชอบอะไร มองเห็นช่องทางประกอบอาชีพ และตัดสินใจ

เลือกอาชีพได้อย่างเหมาะสม โดยมีขั้นตอนย่อย ดังนี้

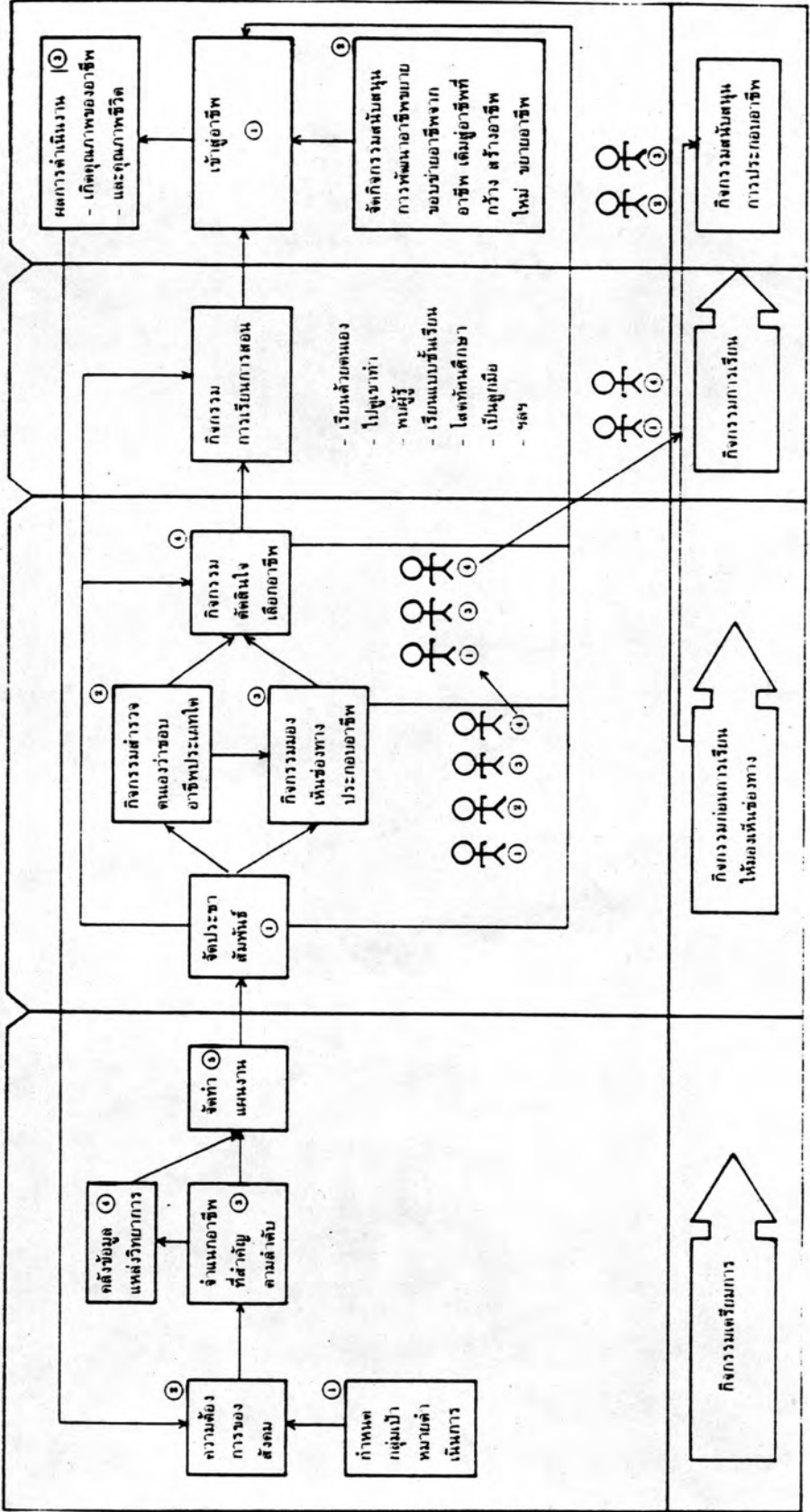
- การจัดประชาสัมพันธ์
- การจัดกิจกรรมสำรวจตนเองของผู้เรียน
- การจัดกิจกรรมให้เห็นช่องทางประกอบอาชีพ
- การจัดกิจกรรมตัดสินใจเลือกอาชีพ

3) กิจกรรมระหว่างเรียน : จัดกิจกรรมการเรียน การสอนเพื่อให้  
 ความรู้ความเข้าใจและทักษะในอาชีพที่ผู้เรียนตัดสินใจเข้าสู่อาชีพ โดยเทคนิคและกระบวนการ  
 ต่าง ๆ จนสามารถเข้าสู่อาชีพได้

4) กิจกรรมสนับสนุนการประกอบอาชีพ : เป็นกิจกรรมสนับสนุนการ  
 ประกอบอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประเมินผลการประกอบอาชีพ พัฒนาอาชีพและเปลี่ยนอาชีพ  
 ได้อย่างเหมาะสมสู่เป้าหมาย คุณภาพอาชีพ และคุณภาพชีวิต

กระบวนการจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียน เพื่อพัฒนาอาชีพข้างต้น  
 มีรายละเอียดและรูปแบบดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 3 กระบวนการจัดโครงการการศึกษาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน





ตอนที่ 4 แนวคิดและประสบการณ์เกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการจัดโครงการการศึกษาออก-  
โรงเรียนด้านอาชีพสำหรับสตรี

ในตอนนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมและนำเสนอข้อมูลบางส่วน ซึ่งแสดงถึงแนวคิดและประสบการณ์  
ของบุคคล/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสตรีและการจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียนด้าน  
อาชีพสำหรับสตรี เกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพ  
สำหรับสตรี ทั้งนี้จากการวิเคราะห์ภาพรวมของแนวคิดและประสบการณ์ดังกล่าวแล้ว จะพบว่า บุคคล/  
หน่วยงานต่าง ๆ มีแนวคิดและประสบการณ์ที่คล้ายคลึงและสอดคล้องกัน จะแตกต่างกันบ้างใน  
รายละเอียดเท่านั้น ดังนี้

จากการประชุมสัมมนาเรื่อง บทบาทการมีส่วนร่วมของสตรีชนบททางเศรษฐกิจและสังคม  
ระหว่างวันที่ 4-5 พฤศจิกายน 2524 ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดโดยกรมการพัฒนาชุมชน  
กระทรวงมหาดไทย ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ระดับผู้บริหารและปฏิบัติงานของหน่วยงานต่าง ๆ  
ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสตรีชนบทรวม 55 คน ได้มีการสรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับ  
การสนับสนุนบทบาทของสตรีชนบทในทางเศรษฐกิจใน 3 ลักษณะ ดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน  
ม.ป.ป.: 108-110)

1) แนวทางการเพิ่มพูนรายได้ของกลุ่มสตรี : การส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อ  
ให้สตรีมีรายได้เพิ่มขึ้นนั้น ควรจะต้องกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการสนับสนุนกิจกรรม คือ แบ่ง  
ตามกลุ่มอายุ กลุ่มความสนใจแต่ละกิจกรรม และกลุ่มความถนัด

กิจกรรมที่สนับสนุนบทบาทสตรีชนบททางเศรษฐกิจควรจะเป็นกิจกรรมที่สามารถ  
ลดรายจ่ายของครอบครัวพร้อมกับเพิ่มพูนรายได้แก่สตรีชนบทด้วย ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวควรเป็น  
กิจกรรมด้านการเกษตร เช่น การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ และอุตสาหกรรมในครัวเรือน กิจกรรม  
อีกด้านหนึ่งที่สามารถเพิ่มพูนรายได้แก่สตรีคือ กิจกรรมการจ้างแรงงาน

ลักษณะของกิจกรรมกลุ่มสตรีนั้นอาจมีทั้งระดับเบื้องต้นและระดับที่พร้อมจะก้าวไปสู่  
ระดับธุรกิจ การส่งเสริมกิจกรรมจึงอาจจะส่งเสริมในลักษณะที่ใช้เฉพาะเวลาว่างจากอาชีพประจำ  
เพื่อเป็นรายได้ที่สามารถลดรายจ่ายครอบครัวได้ และเมื่อกิจกรรมกลุ่มสตรีเข้มแข็งขึ้น กลุ่มสามารถ  
ทำผลผลิตได้มาก ก็ควรส่งเสริมให้กิจกรรมนั้นก้าวไปสู่ระดับธุรกิจ โดยดำเนินกิจกรรมในลักษณะของ  
อุตสาหกรรมขนาดย่อมได้ ซึ่งจะต้องสัมพันธ์กับแนวทางการสนับสนุนด้านการตลาดและการจัดหาทุนต่อไป

2) แนวทางการสนับสนุนด้านการตลาด : เนื่องจากลักษณะการส่งเสริมกิจกรรมเพิ่มพูนรายได้สตรีชนบทที่ออกมาในรูปผลผลิตนั้น ในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังไม่ได้มาตรฐานที่จะออกสู่ตลาดอย่างแท้จริง กล่าวคือ ผลิตผลยังขาดคุณภาพ ขาดศิลปะและการออกแบบที่เหมาะสมตามความต้องการของตลาดแต่ละระดับ ดังนั้น แนวทางการสนับสนุนด้านการตลาดจึงควรดำเนินการ ดังนี้

2.1 แต่ละหน่วยงานที่เข้าไปส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ แก่สตรีชนบทควรเน้นการให้ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ เช่น การคิดต้นทุนกำไรของผลิตผล ตลอดจนการให้ความรู้ด้านศิลปะและการออกแบบผลิตภัณฑ์

2.2 ในระดับจังหวัด ควรมีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลรับผิดชอบการส่งเสริมแนะนำและติดตามผลการดำเนินงานกิจกรรมเพิ่มรายได้ของกลุ่มสตรี

2.3 เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบด้านการส่งเสริมอาชีพ ควรมีความรู้ด้านศิลปะและการออกแบบ

2.4 ควรมีศูนย์รวมสินค้าและผลิตภัณฑ์ของสตรีระดับจังหวัด เพื่อจำหน่ายหรือเผยแพร่ ส่วนในระดับชาติ ควรมีศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

2.5 เจ้าหน้าที่ส่วนกลางของหน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาอาชีพควรมีความรู้ด้านการตลาด

2.6 ส่งเสริมให้มีวิทยากรท้องถิ่น เพื่อช่วยตัวเองและชุมชน เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนวิทยากรของหน่วยงานต่าง ๆ

ทั้งนี้ ตลาดที่จะสนับสนุนกิจกรรมเพิ่มรายได้กลุ่มสตรีนั้น ควรส่งเสริมให้มีในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ

### 3) แนวทางการสนับสนุนด้านการลงทุนและการจัดหาทุน

3.1 ด้านการลงทุน : หน่วยงานที่เข้าไปส่งเสริมกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนรายได้กลุ่มสตรีทั้งภาครัฐและเอกชนควรให้ความสนับสนุนกลุ่มสตรีตามขีดความสามารถของกลุ่มและให้ความช่วยเหลือการดำเนินงานของกลุ่มทุกขั้นตอน ตั้งแต่กลุ่มเริ่มดำเนินการ การสนับสนุนการทำกิจกรรม การขยายกิจกรรม และการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถของสมาชิกกลุ่มจนกลุ่มเข้มแข็ง และสามารถดำเนินธุรกิจในรูปแบบกลุ่มได้ด้วยตัวเอง โดยเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานต่าง ๆ ให้การสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ วัสดุอุปกรณ์ เงินทุน และบริการต่าง ๆ

3.2 ด้านการจัดหาทุน : ควรดำเนินการสนับสนุนการจัดหาทุนทั้งภายในและภายนอกท้องถิ่น เช่น จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต รวบรวมข้อมูลด้านแหล่งเงินทุน ให้ความรู้

และแนะนำกลุ่มเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจในรูปแบบของกลุ่มเพื่อให้เกิดอำนาจต่อรอง ฯลฯ

ในแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2525-2544) คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ได้สรุปปัญหาในการจัดโครงการเพื่อพัฒนาสตรีของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนไว้ ดังนี้ (คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว 2525 : 65-67)

- 1) ขาดการจัดองค์กรเพื่อพัฒนาสตรีระดับชาติของรัฐ ซึ่งจะเป็นผู้กำหนดนโยบายในการพัฒนาสตรี โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลและผลงานวิจัยเกี่ยวกับสตรี เพื่อนำไปวิเคราะห์ปัญหา ติดตาม และประเมินผลงาน รวมทั้งประสานงานระหว่างหน่วยงานในภาครัฐและเอกชน
- 2) ขาดการจัดองค์กรเพื่อพัฒนาสตรีที่เป็นเครือข่ายขึ้นมา ตั้งแต่ระดับรากฐาน ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ขึ้นไปสู่ระดับชาติ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน โดยจะประสานงานกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน
- 3) เกิดปัญหาในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่เป้าหมายให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของสตรีผู้รับบริการ จึงทำให้ไม่ได้รับความสนใจและร่วมมือจากสตรีผู้รับบริการเท่าที่ควร
- 4) ขาดงบประมาณดำเนินงาน และวัสดุอุปกรณ์ ขาดผู้ปฏิบัติการณ์ที่มีความสามารถความรับผิดชอบ ความเสียสละ อุทิศตนให้แก่งาน โดยเฉพาะมีความรู้ ความเข้าใจในแนวความคิดเป้าหมายและทิศทางในการพัฒนาสตรีอย่างแท้จริง
- 5) การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาสตรีส่วนใหญ่เป็นการฝึกรวม ซึ่งแต่ละหน่วยงานต่างก็บรรจุเนื้อหาสาระตามนโยบายหรือความสนใจของหน่วยงานของตน โดยขาดการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดจากสตรีผู้รับบริการ
- 6) เนื้อหาสาระของการฝึกรวมเน้นแต่เพียงบทบาทแม่บ้าน เสริมสวย ทำอาหาร ไม่มีลักษณะผสมผสานให้ความรู้พื้นฐานด้านอื่น ๆ ที่สตรีพึงมี โดยเฉพาะทักษะในการผลิตเพื่อให้มีโอกาสที่จะมีงานทำ มีรายได้หรือมีโอกาสจะเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตหรือการทำงานให้มีความก้าวหน้า ฉะนั้นผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่จึงไม่สามารถนำความรู้ที่ได้จากการอบรมนั้นไปประกอบอาชีพให้มีรายได้ ด้วยข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะในด้านเงินทุนและการตลาด
- 7) บริการต่าง ๆ มุ่งให้ต่อปัจเจกชน โดยขาดความพยายามที่จะรวมกลุ่มสตรีในลักษณะที่จะดำเนินการด้วยตัวเองไปได้ บริการ เช่น แม่ไม่ได้อะไร เพราะขาดทั้งความสนใจที่แท้จริง และการเป็นปึกแผ่นแน่นเหนียวของสตรีที่จะมาทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของประโยชน์ส่วนรวม

สุนทร สุนันท์ชัย ได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาอาชีพสตรีเป็นขั้นตอนไว้เช่นกัน ดังนี้ (กรมการศึกษาออกโรงเรียน 2528: 22-23)



- 1) ศึกษาว่าในแต่ละท้องถิ่น ควรจะฝึกอาชีพอะไรที่จะทำให้เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย หรือนำไปพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ ทั้งนี้ จะต้องเป็นอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่นและไม่มุ่งอาชีพที่ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่น
- 2) พิจารณาความเป็นไปได้ในส่วนของผู้ปกครอง ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้เรียน ทุน และการตลาดเข้ามาประกอบด้วย
- 3) กรมการศึกษานอกโรงเรียนสามารถช่วยในการฝึกทักษะอาชีพ ส่วนกรมการพัฒนาชุมชน นั้น ควรดำเนินการในเรื่องความต้องการ กลุ่มทุน และการตลาด
- 4) ก่อนการฝึกอบรม เจ้าหน้าที่และผู้เรียนควรรมาพบปะและร่วมกันอภิปรายด้วยว่าใคร ต้องการเรียนอาชีพใด เรียนไปทำไม มีความพร้อมหรือไม่อย่างไร (เพื่อป้องกันไม่ให้เรียนไปแล้ว ไม่นำไปใช้ประโยชน์)
- 5) ศึกษาธิการอำเภอและศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนควรประสานงานกับพัฒนาการอำเภอ และพัฒนากร ถึงความต้องการของชาวบ้าน และบรรจุความต้องการเข้าไว้ในแผนพัฒนาสตรี

จากการประชุมกลุ่มเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตสตรีไทยในด้านอาชีพการทำงานและ แรงงานสตรี เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2528 ณ ห้องประชุมสมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์แห่งประเทศไทย ซึ่งดำเนินการโดยสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี โดยเป็นส่วนหนึ่งของการประชุม ตัวแทนสตรีทั่วประเทศเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตสตรีในประเทศไทย ระหว่างวันที่ 16-17 กรกฎาคม 2528 นั้น ผลการประชุมได้สรุปปัญหาและแนวทางแก้ไขการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพสตรี ไว้ดังนี้ (คณะกรรมการกิจการสตรีและเยาวชน และอื่น ๆ 2528 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

1) การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการฝึกอาชีพสตรีเป็นไปในทางที่ไม่เอื้ออำนวย ในอาชีพที่สามารถจะเลี้ยงตนเองได้ ไม่ได้ครอบคลุมถึงเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการครองชีพ เช่น การวัดคุณภาพของผลิตผลทางเกษตร การวัดความชื้นของข้าว เป็นต้น

แนวทางแก้ไข การศึกษานอกโรงเรียนตลอดจนการฝึกอาชีพ ควรจัดในรูปแบบที่ครอบคลุมถึงเทคโนโลยีในด้านที่ใช้ในการดำรงชีพ ควรจะฝึกสตรีในด้านการใช้เครื่องทุ่นแรง และเครื่องมือทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ตลอดจนรู้จักใช้เครื่องมือต่าง ๆ และการบำรุงรักษาเครื่องยนต์กลไกต่าง ๆ ด้วย

2) การฝึกอาชีพสตรีที่ผ่านมามีมากเป็นการซ้ำซ้อน ทำให้เกิดผลกระทบต่อเวลาที่ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน

แนวทางแก้ไข ควรมีการประสานงานอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ให้การอบรม และผู้นำสตรีในแต่ละหมู่บ้าน ควรมีการร่วมสอบถามความคิดเห็น ในการที่จะฝึกอบรมอาชีพต่าง ๆ

จากผู้นำสตรีในท้องถิ่นด้วย

- 3) ไม่มีตลาดสำหรับผลิตผลที่ออกมาจากชนบท  
แนวทางแก้ไข ควรจัดระบบเศรษฐกิจที่ครบวงจรในแต่ละท้องถิ่น ให้มีการรวมตัวเองแต่ละท้องถิ่น และวางแผนให้เกิดการแลกเปลี่ยนผลิตผลกันในระหว่างท้องถิ่น
- 4) ปัญหาแรงงาน ที่เหลือเฟือของสตรีในท้องถิ่น ทำให้เกิดการหลั่งไหลเข้าเมืองของแรงงานสตรี  
แนวทางแก้ไข จัดขยายงานทั้งระบบรัฐและเอกชนในท้องถิ่นต่าง ๆ พร้อมทั้งฝึกอบรมด้านแรงงานฝีมือและเทคโนโลยีใหม่ ๆ แก่สตรีในชนบท

ในปีเดียวกัน คณะอนุกรรมการศึกษา ส่งเสริมและประสานกิจกรรมและบทบาทสตรี ในคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติร่วมกับสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ ได้จัดการสัมมนาเรื่องบทบาทขององค์กรเอกชนในการพัฒนาสตรีขึ้นระหว่างวันที่ 23-24 พฤษภาคม 2528 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล ผู้เข้าร่วมการสัมมนาประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสตรีทั้งภาครัฐและเอกชน รวม 280 คน ซึ่งจากการสัมมนาดังกล่าวได้สรุปผลการประชุมกลุ่มย่อย หัวข้อเรื่อง การส่งเสริมอาชีพ-ปัญหาและข้อเสนอแนะ ไว้ดังนี้ (คณะกรรมการศึกษา ส่งเสริมและประสานกิจกรรมและบทบาทสตรีในคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติ และสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ อัดสำเนา : 27-28)

- 1) ปัญหา
  - 1.1 ปัญหาด้านวิชาการ
    - วิทยากรทำแล้วทิ้ง คือไม่ติดตามผล ไม่ชำนาญ ขาดทักษะในการปฏิบัติงาน
    - วิทยากรเผยแพร่ความรู้รูปแบบซ้ำซ้อนกัน
    - วิทยากรย้ายความรู้จากถิ่นหนึ่ง ไปอีกถิ่นหนึ่ง ทำให้เสียเอกลักษณ์
    - วิทยากรขาดความคิดริเริ่มในการออกแบบงานใหม่ ๆ
  - 1.2 ปัญหาด้านการดำเนินงาน
    - ขาดงบประมาณ
    - กลุ่มเป้าหมายขาดความสนใจ เนื่องจากไม่มีการสำรวจความต้องการของผู้ที่จะอบรมอย่างแท้จริง
    - ขาดความร่วมมือกันระหว่างรัฐและเอกชน และระหว่างเอกชนด้วยกัน ทำให้เกิดปัญหางานซ้ำซ้อน

### 1.3 ปัญหาการตลาด

- ต้นทุนในการผลิตสูง ทำให้ขายไม่ได้
- ผลิตสินค้าแบบเดียวกับในที่ต่าง ๆ ทำให้เกิดการแข่งขันกันเอง

## 2) แนวทางแก้ไข

### 2.1 แนวทางด้านวิชาการและการดำเนินงาน

- วางแผนร่วมกันระหว่างเอกชนและหน่วยงานของรัฐบาล
- ใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ทั้งวิทยากรและวัตถุดิบ
- ฝึกทักษะอาชีพด้านค้าขายแก่สตรีเพื่อให้เป็นพ่อค้าคนกลางเอง

### 2.2 แนวทางด้านการตลาด

- สสำรวจอาชีพก่อนลงไปปฏิบัติงานจริงในที่ต่าง ๆ และวิเคราะห์อาชีพว่า เหมาะสมกับท้องถิ่นหรือไม่

- จัดตั้งกลุ่มผู้ผลิต-ผู้จำหน่าย เพื่อทำงานร่วมกันหรือสหกรณ์
- ผลิตสินค้า เพื่อ เป็นเอกลักษณ์หรือสินค้าท้องถิ่น

ในการสัมมนาครั้งเดียวกันนี้ สุนัย ทองนพ ได้ร่วมการอภิปรายเรื่อง อนาคตของงานพัฒนาสตรี และได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาสตรีเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านนี้ ได้แก่ (คณะกรรมการการศึกษา ส่งเสริมและประสานกิจกรรมและบทบาทสตรีในคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติและสภาสตรีแห่งชาติฯ อัดสำเนา : 47)

- 1) การมองปัญหาของสตรีเป็นสิ่งที่รัฐและเอกชนต้องร่วมมือกัน
- 2) การส่งเสริมและการพัฒนาไม่ควรแยกจากกัน
- 3) ควรให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น
- 4) ควรดำเนินการพัฒนาสตรีทั้งในเมืองและชนบท และพัฒนาสตรีในระดับล่างให้มากขึ้น
- 5) วิธีการดำเนินการพัฒนาสตรีที่ดีคือ ควรจะมีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ไม่ควรแยกสตรีออกมาจากครอบครัวต้องมีการประเมินผลและใช้ข้อมูลพื้นฐานให้พอเพียง

ต่อมาคณะกรรมการสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และคณะกรรมการประสานงาน และปฏิบัติงานพัฒนาสตรีในคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติ ได้จัดการสัมมนาเรื่อง งานพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน ระหว่างวันที่ 26-28 มีนาคม 2530 ณ โรงแรมอิมพีเรียล กรุงเทพฯ ผู้เข้าร่วมสัมมนา ได้แก่ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนเจ้าหน้าที่จากองค์การระหว่างประเทศ รวม 100 คน ในการสัมมนาครั้งนี้ ได้มีการนำเสนอข้อคิดเห็นของกลุ่มประชุมย่อย

หัวข้อเรื่อง กลวิธีและมาตรการเพื่อส่งเสริมให้สตรีระดับหมู่บ้านมีอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้นและอยู่ดี-  
กินดีขึ้น ดังนี้ (คณะกรรมการสัมพันธระหว่างประเทศและคณะกรรมการประสานงานและปฏิบัติ-  
งานพัฒนาสตรีในคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติ ม.ป.ป. : 147-148 และ 169)

#### ปัญหาในการส่งเสริมการมีงานทำของสตรี

- 1) วิชาการที่ให้ไม่ตรงกับงานที่ทำอยู่ จึงไม่สามารถนำไปใช้ในการเพิ่มทักษะได้
- 2) วิชาที่จะฝึกเป็นอาชีพ ไม่ตรงกับความต้องการของสตรีในหมู่บ้าน/ตำบล
- 3) การส่งเสริมไม่ต่อเนื่องและครบวงจร
- 4) บุคลากรที่ทำการส่งเสริมทั้งภาครัฐและเอกชน ต้องการผลงานของตัวเองมากกว่าที่จะดูความเป็นไปได้ เช่น ส่งเสริมการทอดผ้าไปทุกพื้นที่ ทำให้เกิดปัญหาขายไม่ได้
- 5) ขาดการวิเคราะห์ทางด้านการตลาด ก่อนทำการส่งเสริม

#### การกำหนดบทบาทหน้าที่

- 1) บทบาทหน้าที่ของภาครัฐบาล
  - กำหนดนโยบายสร้างงานให้มีในหมู่บ้าน/ตำบล
  - คิดค้นวิชาการผลิตให้มีประสิทธิภาพ
  - ส่งเสริมการตลาดทุกระดับ
- 2) บทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐบาล
  - แนะนำการผลิตตามความต้องการของตลาด
  - ถ่ายทอดวิชาการ เทคโนโลยีที่ถูกต้องและตรงกับบทบาทของผู้ผลิต
  - ทำการส่งเสริมให้ครบวงจร
  - ประสานงานทั้งภาครัฐ ประชาชนและเอกชน
- 3) บทบาทหน้าที่ภาคเอกชน
  - แนะนำตลาด
  - สนับสนุนทุนดำเนินการ
  - ส่งเสริมการตลาด
  - สร้างงานในหมู่บ้าน/ตำบล
- 4) บทบาทหน้าที่ของประชาชน
  - มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอย่างแท้จริง
  - มีความรู้ด้านการผลิตที่ถูกต้อง
  - ผลิตตามความต้องการของตลาด
  - รวมกลุ่มกันเพื่อให้มีอำนาจการต่อรอง

กลยุทธ์เพื่อส่งเสริมให้สตรีระดับหมู่บ้านอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้น

- 1) การสร้างงานในพื้นที่ระดับหมู่บ้าน
- 2) ปรับปรุงการประกอบอาชีพให้มีประสิทธิภาพขึ้น
- 3) ใช้ตลาดเป็นตัวนำในการส่งเสริมอาชีพ
- 4) ปรับปรุงประสิทธิภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของสตรี
- 5) กำหนดให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพ

มาตรการ

- 1) การวิเคราะห์บทบาทของสตรีในกิจกรรมการผลิต
- 2) ให้ความรู้ที่ตรงกับบทบาทของสตรีทางด้านเทคโนโลยีต้นทุน และการเพิ่มผลผลิต
- 3) วางแผนการผลิตตามความต้องการของตลาด
- 4) กระจายอุตสาหกรรมขนาดย่อม
- 5) รวมกลุ่มผู้ผลิตเพื่อเป็นพลังในการต่อรอง
- 6) แนะนำให้สตรีเข้าใจหลักการพัฒนา และการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอย่าง

แท้จริง

ในส่วนของการจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพ ซึ่งไม่ได้เน้นเฉพาะกลุ่มเป้าหมายสตรี กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง แนวทางการจัดอบรมวิชาชีพ ระยะสั้นขึ้น ระหว่างวันที่ 15-17 พฤศจิกายน 2527 ณ โรงแรมเอเชีย จังหวัดชลบุรี ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งองค์กรระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดอบรมด้านอาชีพ รวม 50 คน ผลการประชุมกลุ่มย่อยหัวข้อเรื่อง การจัดการอบรมวิชาชีพระยะสั้นเพื่อการมีงานทำ ได้ระบุถึงปัญหาและแนวทางในการจัดการอบรมวิชาชีพระยะสั้นให้มีผลต่อการมีงานทำ ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน อัดสำเนา : 45-49)

ปัญหาในการฝึกวิชาชีพระยะสั้นให้มีผลต่อการมีงานทำ

- 1) วัตถุประสงค์การฝึกอาชีพระยะสั้นของหน่วยงานส่วนใหญ่ไม่ได้เน้นเรื่องการแก้ไขปัญหการว่างงานหรือการหางานทำโดยตรง แต่ฝึกเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันหรือเสริมอาชีพเดิมที่ทำอยู่แล้ว
- 2) ขาดระบบการคัดเลือกการรับผู้เข้าฝึกวิชาชีพหรือพิจารณาคุณภาพชีวิตเดิมรวมทั้งอาชีพเดิมของครอบครัว ทำให้ผู้สำเร็จการอบรมไม่ได้นำเอาวิชาทักษะที่ได้รับจากการอบรมไปประกอบอาชีพ
- 3) การจัดฝึกอบรมส่วนใหญ่จัดตามความถนัดและความรู้ของครูผู้สอน



- 4) ขาดข้อมูลและกระบวนการใช้ข้อมูลด้านความต้องการของตลาดและอื่น ๆ
- 5) ข้อจำกัดต่าง ๆ เช่น กฎหมายแรงงาน ทำให้ผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมมาแล้วไม่สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงาน
- 6) ขาดเงินลงทุนเริ่มต้นประกอบอาชีพและทุนหมุนเวียน ทำให้ผู้ประสงค์ที่จะประกอบอาชีพอิสระไม่สามารถจะทำได้
- 7) ขาดความรู้เรื่องการจัดการและการตลาด
- 8) ผู้สอนขาดเทคนิค ในการถ่ายทอดวิชาความรู้ในการปฏิบัติงาน
- 9) ขาดการติดตามประเมินผลผู้ที่จบการฝึกอบรมแล้วว่า ได้นำเอาความรู้และทักษะที่ได้รับไปประกอบอาชีพหรือไม่เพียงใด
- 10) ขาดการศึกษาวิจัยถึงสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้การฝึกอบรมของหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ส่งผลต่อการมีงานทำว่าเกิดจากสิ่งใด (หลักสูตร - ครูผู้สอน - อุปกรณ์ฝึกอบรม)

แนวทางการฝึกวิชาชีพระยะสั้นให้มีผลต่อการมีงานทำ

- 1) ควรจัดให้มีหลักสูตรตามสภาพปัญหาและความจำเป็นของแต่ละท้องที่ มีศูนย์รวมหลักสูตรในการฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้นประเภทต่าง ๆ สร้างสื่อการเรียนการสอน จัดทำทำเนียบวิทยากรทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยกำหนดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบในเรื่องนี้ แล้วกำหนดนโยบายและแนวทางในการปฏิบัติให้ชัดเจน
- 2) กำหนดกลุ่มเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาอาชีพสำหรับแต่ละกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน
- 3) ในกระบวนการเรียนการสอน ควรเพิ่มกิจกรรมต่อไปนี้
  - 3.1 การประชาสัมพันธ์
  - 3.2 การแนะแนวเบื้องต้นก่อนการเข้าเรียน และปัจฉิมนิเทศผู้ที่ผ่านการอบรมไปแล้ว
  - 3.3 การให้ประสบการณ์หลายรูปแบบในเรื่องอาชีพที่น่าจะทำ โดยการพาไปดูงานหรือใช้สื่ออื่น ๆ เช่น วิดีโอ เอกสาร ฯลฯ เพื่อให้เห็นแนวทางในการเลือกวิชาชีพ
  - 3.4 ส่งเสริมกระบวนการคิดหาหรือช่องทางในการศึกษาการประกอบอาชีพให้เหมาะสมกับตนเองและชุมชน และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข
  - 3.5 ส่งเสริมข้อมูลด้านการตลาด/ทุน
  - 3.6 ส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนเรื่องการจัดการให้มากขึ้น ในกรณีที่จะไปประกอบอาชีพอิสระ
  - 3.7 ฝึกทักษะในกรณีที่เป็น
  - 3.8 ส่งเสริมให้มีกระบวนการติดตาม-ประเมินผลให้มากขึ้น

### 3.9 ส่งเสริมกระบวนการทบทวนเวียนให้มากขึ้น

#### ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

##### 5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพ

ภาควิชาส่งเสริมการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2520) ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการของประชาชนในเขตภาคเหนือ ผลการสำรวจพบว่า ประชาชนที่สนใจในวิชาช่างมีน้อยกว่าผู้ที่สนใจเข้ารับการฝึกอบรมระยะสั้นทางการเกษตร นอกจากนี้ประชาชนในเขตภาคเหนือยังไม่สนใจการฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่เนื่องจากไม่ตรงกับความต้องการ การปรับปรุงการเกษตรเพื่อเพิ่มพูนรายได้ตรงกับความต้องการของประชาชนมากกว่าการเรียนรู้ด้านวิชาช่าง ประเด็นที่น่าสนใจคือ ประชาชนส่วนใหญ่พอใจที่จะให้โครงการการศึกษาออกโรงเรียนใช้วิธีการสอนเช่นเดียวกับการศึกษาในระบบ

ในปีเดียวกันนี้ กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา ซึ่งต่อมาคือกรมการศึกษานอกโรงเรียน (2521) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินผลโครงการพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบสภาพการดำเนินงานของโครงการพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียนของกองการศึกษาผู้ใหญ่ เพื่อทราบปัญหาและจุดเด่นของโครงการ และเพื่อรวบรวมและสรุปความคิดเห็นที่จะเอื้ออำนวยต่อการตัดสินใจของผู้บริหารในการดำเนินงานโครงการ

ผลการศึกษา พบปัญหาในการจัดดำเนินงานโครงการการศึกษาออกโรงเรียนหลายประการ เช่น ขาดการประสานงานภายในระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ขาดการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ภูมิภาค ขาดระเบียบและแนวทางในการปฏิบัติงานจากผู้บริหาร ขาดวิธีการที่เหมาะสมในการสรรหาบุคลากร และขาดการพัฒนาบุคลากร

ส่วน ทิวดี ไชยงยศ (2521) ได้วิจัยเรื่องบทบาทของสภาตำบลในการส่งเสริมการศึกษาออกโรงเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบบทบาทของสภาตำบลในการส่งเสริมการศึกษาออกโรงเรียนตามความคาดหวังของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ทุกกลุ่มคาดหวังว่า สภาตำบลควรมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาออกโรงเรียนด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องการประชุมประชาชนในหมู่บ้าน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2525) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องผลกระทบ

ของการศึกษาต่อการประกอบอาชีพของเกษตรกร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลจากการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียนที่มีต่อการนำวิธีการอันทันสมัยและการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพการเกษตร และเพื่อศึกษาประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ หัวหน้าครอบครัวเกษตรกร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ และแบบทดสอบ ผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวเกษตรกรได้รับการฝึกอบรมด้านการเกษตรและหัตถกรรมจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมการพัฒนาชุมชนและกรมการศึกษานอกโรงเรียนตามลำดับ การได้รับการอบรมด้านการเกษตรจากหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีผลต่อการเปลี่ยนไปใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรและการเพิ่มรายได้ของครอบครัว การได้รับการอบรมด้านการเกษตรจากกรมการศึกษานอกโรงเรียนมีผลทำให้รายได้รวมของครอบครัวเพิ่มขึ้น ครอบครัวเกษตรกรได้รับความรู้ด้านการเกษตรจากสื่อมวลชนประเภทวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และวารสารตามลำดับ และได้เสนอแนะให้เน้นการให้การศึกษาแก่นักเรียน เช่น การฝึกวิชาชีพต่าง ๆ การฝึกอบรมทางการเกษตร การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โดยให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ขยายการฝึกอบรมและแนะนำเกี่ยวกับการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การตลาด การขายผลผลิตทางการเกษตรและการจัดการ และกรมการศึกษานอกโรงเรียนควรเน้นการฝึกอบรมวิชาชีพด้านนอกภาคเกษตรและควรมีบทบาทเพิ่มขึ้นในด้านการให้ความรู้และการฝึกอบรมเกี่ยวกับวิทยาการพื้นบ้าน ตลอดจนควรปรับปรุงรายการวิทยุเกี่ยวกับการเกษตรในการเพิ่มผลผลิตของข้าวให้ได้ผลอย่างแท้จริง และควรสอดแทรกลงในเนื้อหารายการต่าง ๆ ด้วย

เรื่องกิตติ์ เหลืองสกุลทอง (2525) ได้ศึกษาความต้องการของชุมชนในการรับบริการทางวิชาการ ซึ่งได้แก่ ความต้องการด้านความรู้ทั่วไป ด้านความรู้เพื่อเศรษฐกิจ อาชีพ และการเกษตร ด้านความรู้เพื่อสุขภาพอนามัยและครอบครัว และด้านความรู้เรื่องการเมืองและการปกครอง โดยศึกษาปัจจัยด้านสภาพชุมชนอันประกอบด้วยสภาพของประชากรและการคมนาคม สภาพการทางการศึกษา สภาพทางเศรษฐกิจ และสภาพทางการสาธารณสุขที่ส่งผลต่อความต้องการในการรับบริการทางวิชาการแก่ชุมชนในแต่ละด้าน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพชุมชนจากหน่วยงานระดับอำเภอและระดับจังหวัด ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการในการรับบริการทางวิชาการได้สัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างของกลุ่มตัวแทนชุมชน ผลการวิจัยที่เกี่ยวกับด้านอาชีพได้แก่ ชุมชนมีความต้องการในการรับบริการทางวิชาการด้านความรู้เพื่อการเศรษฐกิจ อาชีพ และการเกษตรมากที่สุด ส่วนความรู้เพื่อสุขภาพอนามัยและครอบครัว ความรู้ทั่วไป ความรู้ด้านการเมืองและการปกครอง เป็นความต้องการรองลงมาตามลำดับ สำหรับปัจจัยด้านสภาพชุมชนที่ส่งผลต่อความต้องการในการรับบริการทางวิชาการในด้านความรู้เพื่อเศรษฐกิจ อาชีพ และการเกษตรนั้น ได้แก่ สภาพทางสาธารณสุข สภาพเศรษฐกิจ การศึกษา และการคมนาคม



อุไรวรรณ นีวาตะบุตร (2525) ศึกษาถึงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศูนย์-  
การศึกษาออกโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อศึกษาความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และ  
สภาพการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่นและอุดรธานี โดยใช้แบบ-  
สอบถามและแบบสัมภาษณ์สอบถามประชากรจากกลุ่มผู้ดำเนินการศูนย์ฯ และประชาชนผู้รับ  
บริการการศึกษาด้านอาชีพ ผลการวิจัยพบว่า เจ้าหน้าที่มีความเข้าใจในบทบาทการดำเนินการ  
ของตนเอง อาจมีความเข้าใจไม่ตรงกันอยู่บ้างระหว่างเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ฯ กับคณะกรรมการ  
ดำเนินงานในด้านการวางนโยบาย รับนโยบายและการวางโครงการปฏิบัติงาน แต่โดยส่วนรวมแล้ว  
การปฏิบัติงานเป็นไปได้ตามเป้าหมายมากกว่าร้อยละ 60 ในส่วนของประชาชน เมื่อรับบริการ  
การศึกษาแล้วก็ต้องการนำไปประกอบอาชีพ แต่ส่วนมากมักนำไปใช้ในครอบครัวมากกว่า พวกที่  
นำไปประกอบอาชีพมีน้อย อย่างไรก็ตามการให้บริการของศูนย์ฯ สอดคล้องกับความต้องการของผู้  
รับบริการ แต่สิ่งที่ผู้รับบริการต้องการให้ปรับปรุงคือ ควรเพิ่มเวลาเรียนให้มากขึ้น ควรแยกสถานที่  
สอนเป็นรายวิชา และควรเพิ่มครูผู้สอนให้เพียงพอกับผู้เรียน

โยธิน ใจชื่น (2526) ได้ศึกษาถึงปัญหาและความต้องการด้านการศึกษานอก-  
ระบบของประชาชนในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ผลการศึกษาพบว่า ในการศึกษาสายอาชีพ ประชาชน  
ต้องการเรียนเกี่ยวกับการเพาะปลูก กำจัดศัตรูพืช อนุรักษ์ดิน-น้ำ การปลูกผักสวนครัว บำรุง  
พันธุ์สัตว์ ทำปุ๋ย และเพาะเห็ดฟาง ด้านการเลี้ยงสัตว์ ประชาชนสนใจการเลี้ยงโค กระบือ เป็ด  
ไก่ สุนัข ด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือน ผู้หญิงสนใจการทอผ้า ทอเสื่อ ผู้ชายสนใจงานช่าง และ  
ด้านความรู้ทั่วไป ประชาชนสนใจความรู้เกี่ยวกับการตลาด แหล่งเงินทุน การสหกรณ์ และความรู้  
ด้านสุขภาพอนามัย

พจน์ ราศรีรัตนและชูศรี ราศรีรัตน (2526) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาและ  
ความต้องการของนักศึกษาผู้ใหญ่ ตามหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นในศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด  
เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า  
นักศึกษาต้องการเรียนโดยฝึกปฏิบัติงานมากกว่าเรียนภาคทฤษฎี และการเรียนการสอนควรจัดแบ่ง  
เป็นกลุ่ม กลุ่มละ 2-5 คน และสอนด้วยวิธีสาธิตหรือทดลองและให้ปฏิบัติจริง ครูควรมีอุปกรณ์การ  
เรียนการสอนประกอบการฝึกงานอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งให้เชิญวิทยากรพิเศษหรือผู้ชำนาญการมา  
ให้ความรู้เพิ่มเติม นอกจากนี้ยังต้องการให้ศูนย์ฯ จัดแนะแนวการเรียนและการประกอบอาชีพเป็น  
ประจำด้วย เพราะนักศึกษาส่วนใหญ่ที่เข้ามาศึกษาหาความรู้ก็เพื่อต้องการนำความรู้ที่ได้รับไปเป็น  
พื้นฐานในการประกอบอาชีพใหม่ในอนาคต

ประพาฬ เฟิงยา (2527) ได้ศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางเศรษฐกิจ โอกาสได้รับการศึกษาในโรงเรียน และโอกาสได้รับบริการจากหน่วยงานอื่น กับโอกาสได้รับบริการการศึกษาออกโรงเรียน จากกรมการศึกษาออกโรงเรียนของประชาชนในจังหวัดอุดรธานีและร้อยเอ็ด ได้พบว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับโอกาสได้รับบริการทางการศึกษาออกโรงเรียน และสรุปว่าอำเภอที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสูง มีโอกาสได้รับบริการทางการศึกษาออกโรงเรียนสูง ส่วนอำเภอที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจต่ำ ก็ทำให้โอกาสได้รับบริการการศึกษาออกโรงเรียนต่ำไปด้วย

สุมาลี ปิตยานนท์ (2527) ได้จัดทำการศึกษาสถานการณ์จัดการอบรมวิชาชีพระยะสั้นโดยอาศัยข้อมูลจากการรวบรวมและวิเคราะห์เอกสารของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาออกโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติและสำนักงบประมาณ ตลอดจนข้อมูลตรงจากหน่วยงานที่มีผู้แทนร่วมอยู่ในคณะอนุกรรมการวางแผนเพื่อการมีงานทำ ภายใต้คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาออกโรงเรียน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า มีหน่วยงานที่ดำเนินการฝึกอาชีพระยะสั้นอย่างต่อเนื่อง รวม 13 หน่วยงาน โดย 6 หน่วยงานจัดการฝึกอาชีพระยะสั้นเป็นกิจกรรมหลัก และ 7 หน่วยงานจัดเป็นกิจกรรมรอง จำนวนผู้รับบริการในปี 2527 มีประมาณ 7 แสนคนเศษ ผู้รับบริการมีทุกประเภททั้งผู้ที่ต้องการเข้าสู่ตลาดแรงงานไปจนถึงผู้ต้องการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยในปี 2527 ใช้งบประมาณทั้งสิ้นประมาณ 318 ล้านบาท จำนวนโครงการจาก 10 หน่วยงาน มีทั้งสิ้น 40 โครงการ แยกระดับการจัดฝึกอาชีพได้ดังนี้

- เป็นโครงการสร้างพื้นฐานความรู้ด้านวิชาชีพ การเพิ่มพูนความรู้หรืออาจนำไปประกอบอาชีพได้แต่เป็นทักษะเบื้องต้น 9 โครงการ
- เป็นโครงการที่เน้นการสร้างทักษะเพื่อประกอบอาชีพ 15 โครงการ
- เป็นโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยี เพื่อฝึกยกระดับฝีมือและเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของผลผลิต 16 โครงการ

และจากการประเมินการตอบสนองนโยบายของรัฐของโครงการต่าง ๆ สรุปได้ว่าโครงการส่วนใหญ่ยังไม่สามารถตอบสนองนโยบายของรัฐได้ดีพอ เนื่องจากปัญหาอุปสรรคดังนี้

- 1) กลุ่มผู้มีปัญหา ยังเข้ารับการฝึกได้ไม่มากนัก อันเนื่องจากข้อจำกัดต่าง ๆ นับตั้งแต่การไม่รู้หรือกลุ่มเป้าหมายซ้ำซ้อนกันในชนบท
- 2) การจัดฝึกของหน่วยงานต่าง ๆ ขาดการประสานงานกัน ขาดประสิทธิภาพและไม่ประหยัดในการใช้ทรัพยากร ผู้จบบางหลักสูตรมากเกินไป ในขณะที่ขาดแคลนผู้จบหลักสูตรอื่น นอกจากนี้ยังมีแนวโน้มว่าจะมีการทำงานซ้ำซ้อนกันมากขึ้น โดยเฉพาะการขยายงานในพื้นที่ที่เป็นปัญหา

- 3) ขาดแคลนครูฝึกที่มีคุณภาพ ขาดงบประมาณและเครื่องมือที่จำเป็น ทำให้ผู้จบ  
ไม่มั่นใจว่าจะใช้ประโยชน์จากการฝึกได้
- 4) ขาดข้อมูลที่ใช้ในการวางแผนการฝึกให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานและ  
ขาดการติดตามผลผู้รับการฝึกจากแต่ละหน่วยงาน
- 5) หน่วยฝึกบางแห่งต้องการรับผิดชอบการฝึกเท่านั้น แต่ไม่ให้ความสนใจต่อตลาด  
แรงงานเท่าที่ควร
- 6) ปัญหาอื่น ๆ เช่น การใช้ทรัพยากรอย่างไม่ประหยัด ปัญหา ประสิทธิภาพของ  
การจัดปัญหาการออกกลางคืน การขาดมาตรฐานการฝึก และปัญหาระเบียบราชการ เป็นต้น

สมฉิว บุราณรมย์ (2528) ได้ทำการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการด้าน  
การศึกษานอกโรงเรียนในจังหวัดมหาสารคาม การศึกษาพบว่า ประชาชนต้องการศึกษาเพิ่มเติม  
ในวิชาชีพต่าง ๆ เพื่อนำไปประกอบอาชีพและปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเอง และประชาชนยัง  
สนใจที่จะเรียนรู้ความรู้ทั่วไปด้วย เช่น การปรับปรุงดินเพื่อการเกษตร ความรู้ทางด้านกฎหมาย  
ต่าง ๆ และเสนอให้จัดบริการในรูปของกลุ่มสนใจ ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาด้านอาชีพแบบ  
หนึ่งของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

บุญถม แสงเพชร (2531) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพการจัดการศึกษาผู้ใหญ่  
สายอาชีพตามทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ  
โดยใช้พื้นที่ในการวิจัยคือ จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 17 จังหวัด กลุ่มตัวอย่าง  
ประกอบด้วยผู้บริหารและผู้ช่วยผู้บริหารของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด 34 คน และครู  
ผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด 102 คน ใช้แบบสำรวจ  
ความคิดเห็นเป็นเครื่องมือในการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความเห็นสอดคล้อง  
กันว่า การจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์อยู่ในระดับปานกลาง  
เจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาคควรมีบทบาทในการสร้างหลักสูตรรายวิชาสำหรับท้องถิ่นเพราะเห็นว่าใน  
แต่ละท้องถิ่นมีความต้องการที่จะเรียนวิชาชีพเฉพาะรายวิชาไม่เหมือนกัน วัสดุอุปกรณ์การเรียน  
การสอนไม่เพียงพอต่อความต้องการและมีคุณภาพต่ำ

สำหรับด้านการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความเห็นตรงกัน  
ว่า มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะพื้นฐาน สามารถลงมือ  
ปฏิบัติด้วยตนเองได้ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการแก้ปัญหาชีวิต  
ประจำวันของตนเองได้ด้วย

การวิจัยยังพบอีกว่าเจ้าหน้าที่ระดับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพทำงานสอดคล้องกัน การจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น ประชาชนในหมู่บ้านได้ให้ความสนใจและสมัครเข้าเรียนวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น และหน่วยงานต่าง ๆ ในท้องถิ่นให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ

ในด้านปัญหาและอุปสรรคพบว่า การจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพจัดเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพรองรับเท่านั้น ยังไม่มีการพัฒนาอาชีพหลักของประชาชนอย่างจริงจัง การเรียน-การสอนยังไม่เน้นที่คุณภาพ วันเวลาที่ทำการสอนยังไม่เอื้ออำนวยแก่ผู้เรียนเท่าที่ควร วัสดุอุปกรณ์ การฝึกอบรมไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน สถานที่ไม่เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอน ครูผู้สอนไม่มีประสบการณ์ ขาดความรู้ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ตลอดจนการถ่ายทอดความรู้ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะที่น่าสนใจไว้ดังนี้

- 1) การจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับครูผู้สอน เป็นสำคัญ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีการอบรมครูผู้สอนวิชาชีพเฉพาะรายวิชาตลอดจนให้ความรู้ทางด้านวิธีการสอนด้วย ในการเลือกครูมาทำหน้าที่สอนวิชาชีพ ควรเลือกสรรผู้มีความรู้ ความชำนาญและมีประสบการณ์ในการสอนวิชาชีพโดยตรง
- 2) การจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพควรจัดดำเนินการในเรื่องการเกษตรโดยเน้นให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพหลักของตนเอง
- 3) ควรมีการพัฒนาแบบแผนการจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการและการตลาด
- 4) การจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพควรพิจารณาถึงอาชีพหลักของประชาชน โดยเฉพาะทางการเกษตร ควรเน้นการให้ความรู้ด้านการผลิตและการจำหน่ายเพื่อไม่ให้ผู้เรียนละทิ้งถิ่นฐานไปประกอบอาชีพรับจ้างที่อื่น

## 5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพสตรีโดยทั่วไปและการจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพสำหรับสตรี

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2513) ได้ทำการสำรวจสำมะโนประชากรทั่วราชอาณาจักรไทย พบว่า อัตราการไม่รู้หนังสือของสตรี (ร้อยละ 25.21) มีมากกว่าชาย (ร้อยละ 11.1) และอัตราการไม่รู้หนังสือของกลุ่มสตรีสูงอายุ มีอัตราสูงกว่าสตรีที่มีอายุน้อย และอัตราการไม่รู้หนังสือของภาคเหนือและภาคใต้สูงกว่าสตรีในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระดับการศึกษาของสตรีที่อยู่ในกำลังแรงงานส่วนใหญ่เป็นการศึกษาภาคบังคับ สตรีในเขตเมืองมีระดับการศึกษาสูงกว่าสตรีในเขตชนบท ซึ่งเรียนจบระดับมัธยมศึกษาเพียงร้อยละ 2.5 เท่านั้น ในระดับ

อุดมศึกษาหรือระดับมหาวิทยาลัย สตรีในเขตเมืองจระดับนี้ร้อยละ 3.3 ส่วนสตรีในชนบทมีโอกาสเรียนจบระดับอุดมศึกษาเพียงร้อยละ 0.2

สำหรับข้อมูลด้านเศรษฐกิจ พบว่า ประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไปทำงานเชิง-เศรษฐกิจจำนวนกว่า 16 ล้านคน เกือบร้อยละ 79 เป็นผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตร และเมื่อพิจารณาเฉพาะสตรีที่ทำงานเชิงเศรษฐกิจ พบว่ากว่าร้อยละ 83 ประกอบอาชีพทางการเกษตร ซึ่งหากเปรียบเทียบเป็นจำนวนครัวเรือนแล้ว ปรากฏว่าเกือบร้อยละ 63 ของ 5.9 ล้านครัวเรือนทั่วประเทศนั้นเป็นครัวเรือนเกษตร และเมื่อจำแนกตามสถานภาพในการทำงานแล้ว พบว่า สตรีที่มีงานทำจำนวน 7,867,463 คนนั้น เป็นผู้ทำธุรกิจให้แก่ครอบครัวโดยไม่ได้ค่าจ้างถึงร้อยละ 76.60 ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวร้อยละ 11.9 ลูกจ้างอื่นร้อยละ 8.5 ลูกจ้างรัฐบาล ร้อยละ 1.9 นายจ้างร้อยละ 0.10 และพบว่าในเขตเมืองและเขตชนบทมีความแตกต่างในประเภทอาชีพอยู่มาก

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2516) ยังได้ทำการสำรวจแรงงานทั่วราชอาณาจักร (รอบที่ 1) ระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม 2516 พบว่าในเขตเทศบาลมีสตรีที่ทำงานทั้งสิ้น 803,070 คน โดยทำงานทางเกษตรกรรมเพียงร้อยละ 4.0 อุตสาหกรรมร้อยละ 21.9 พาณิชยกรรมร้อยละ 33.0 งานด้านบริการร้อยละ 38.5 ในส่วนชนบทหรือนอกเขตเทศบาล พบว่าจำนวนสตรีที่มีงานทำทั้งหมด 6,286,330 คนนั้นประกอบอาชีพเกษตรกรรมเสียร้อยละ 78.9 อุตสาหกรรม หัตถกรรม ร้อยละ 6.5 พาณิชยกรรมร้อยละ 8.9 งานด้านบริการเพียงร้อยละ 4.1

ชัตติยา วรรณสุต และคณะ (2519) ศึกษาวิจัยเรื่อง สະทືອນພາບສຕຣີໄທຍ ຈາກການວິຈັຍ ຄະນະວິຈັຍໄດ້ເສນອາໄສຮູບປັບປຸງກຽມຂໍ້ມູນວ່າດ້ວຍການຈ້າງແຮງງານແລະຄວາມສັນນະພາບ ໃຫ້ເນື່ອງການແກ້ໄຂປັບປຸງດ້ວຍ ຮູບປັບປຸງແລະຂ່າຍຄຸນຍຸດທະສາດສູງຂຶ້ນ ກະຕຸ້ນໃຫ້ມີການ ຝຶກອົບຮົມແຮງງານ ຂ່າຍຄຸນຍຸດທະສາດແລະເລີຍເດັກໃນວັຍກ່ອນເຮັດເພື່ອລຸດຊັດຄວາມຕຸ້ຍລຸດຮອງສຕຣີ ທີ່ງານນອກບ້ານ ຄວາມໃຫ້ເນື່ອງການຫຼືອອກສຕຣີມີສ່ວນຮ່ວມໃນການແກ້ໄຂບັນຫາຂອງສຕຣີ

นันทนีย์ ไชยสุต และคณะ (2520) ได้ทำการวิจัยเรื่องสถานภาพของสตรีไทย ในชนบท ๕ สองจังหวัด คือ ฉะเชิงเทราและลำปาง โดยได้เลือกหมู่บ้านจังหวัดละ 10 หมู่บ้าน และใช้แบบสอบถาม 3 แบบ คือ สัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัว สัมภาษณ์สตรีอายุ 19-49 ปี และ สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์ส่วนหนึ่งเพื่อศึกษาปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการของ ชาวชนบททั่วไป และศึกษาสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของสตรีในชนบท การวิจัยครั้งนี้พบว่า สตรีถึงร้อยละ 91 ต้องการความรู้เพิ่มเติมในเรื่องสุขภาพอนามัยและโภชนาการ อีกทั้งยังสนใจ

เรียนรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ (ร้อยละ 85) และการปลูกพืช (ร้อยละ 88) และเมื่อขอให้เลือกเพียงอย่างเดียวว่าต้องการฝึกฝนในเรื่องใดมากที่สุด ปรากฏว่าผู้หญิงเป็นจำนวนมาก (ร้อยละ 31) ต้องการเรียนตัดเย็บเสื้อผ้าเพราะการตัดเย็บเสื้อผ้าเป็นอาชีพที่ทำรายได้ดีแก่สตรี นอกจากนี้ยังพบว่าผู้หญิงต้องการเรียนรู้ในเรื่องทอผ้าและจักสานน้อยมากเพียงร้อยละ 2 และ 5 เท่านั้น จะมีแต่เฉพาะสตรีสูงอายুর้อยละ 12 เท่านั้นที่ตอบว่าต้องการฝึกฝนในเรื่องจักสาน ส่วนสตรีอายุน้อยไม่สนใจทักษะเหล่านี้ เพราะเห็นว่าเป็นงานที่ต้องใช้เวลามาก ทำแล้วหาตลาดรับซื้อไม่ใคร่ได้ นอกจากนี้ยังมีข้อน่าสังเกตว่า อายุมีอิทธิพลต่อการเลือกฝึกอาชีพของสตรีด้วย คือ สตรีที่อายุ 55 ปีขึ้นไปประมาณร้อยละ 32 ไม่ประสงค์จะรับการฝึกอาชีพ สำหรับผู้ที่อยู่ในกลุ่มอายุเดียวกัน ซึ่งต้องการฝึกอาชีพมีความสนใจในเรื่องการเพาะปลูกมากที่สุด รองลงมาได้แก่การเลี้ยงสัตว์และจักสาน ส่วนผู้หญิงที่อายุ 33-35 ปีต้องการฝึกฝนด้านการเกษตรมากกว่าอย่างอื่น เพื่อนำรายได้เพิ่มแก่ครอบครัว แต่กลุ่มสตรีที่อายุน้อยที่สุดสองกลุ่ม (คืออายุ 15-24 ปี กับ 25-34 ปี) เลือกเรียนตัดเย็บเสื้อผ้ามากที่สุด

การวิจัยนี้ยังมีข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหารายได้ของสตรีชนบทด้วย คือ การจัดการศึกษานอกระบบ (Functional Non-formal Education) เพื่อฝึกอบรมสตรีให้มีความรู้ทางทำมาหากินเพิ่มรายได้มากขึ้นและรู้จักประหยัดรายจ่ายลง รวมทั้งรู้จักจัดระบบงบประมาณในครอบครัวให้ถูกต้องเหมาะสม

ในปีเดียวกันนี้ ระพีพรรณ หุ่นพานิช (2520) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบลักษณะการทำงานของสตรีไทยในเขตเมืองและชนบท ตัวอย่างประชากรในเขตเมือง 2,520 คน และในเขตชนบท 1,500 คน การวิจัยครั้งนี้พบว่า ครึ่งหนึ่งของสตรีในเขตเมืองยังอยู่ในกลุ่มผู้ที่ไม่ได้ทำงาน (ซึ่งรวมถึงสตรีที่เป็นแม่บ้าน กำลังหางานทำ ฯลฯ) แม้ในเขตชนบทจำนวนสตรีที่ไม่ได้ทำงานน้อยกว่าในเขตเมือง ก็ได้หมายความว่า โอกาสในทางเศรษฐกิจในเขตชนบทจะมีมากกว่า แต่เป็นเพราะโครงสร้างของสังคมแบบเกษตรกรรมปิดบังสภาพการทำงานที่แท้จริงของสตรีเหล่านี้เสียสิ้น สิ่งที่รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจทำได้ คือ การพัฒนาการมีงานทำและเปิดโอกาสทางเศรษฐกิจในตลาดแรงงานให้แก่สตรีไทยมากขึ้น ซึ่งอาจจะแก้ไขด้วยหนทางต่าง ๆ ประกอบกัน เช่น การปรับปรุงการศึกษา การฝึกอบรมการใช้แรงงานให้เป็นประโยชน์ในระยะเวลาสั้น ๆ แก่สตรี เป็นต้น

ต่อมา ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2521) ได้ทำการวิจัยเรื่องสตรีเกษตรกร โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่แล้วและสัมภาษณ์เพิ่มเติมบางส่วน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า สตรีเกษตรกรไทยต้นตอที่จะเรียนรู้วิชาการเกษตรและการปรับปรุงคุณภาพชีวิต กล่าวคือ จากการสัมภาษณ์สตรี

เกษตรกรกว่า 20,000 ราย จาก 71 จังหวัด พบว่า สตรีชนบทร้อยละ 88.70 ต้องการทำงานหารายได้ให้ครอบครัว พอใจจะทำงานนอกบ้านเพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจและเห็นว่างานนอกบ้านน่าเบื่อน้อยกว่างานในบ้าน ส่วนมากไม่เห็นด้วยกับความคิดที่ให้ผู้หญิงรับผิดชอบแต่งงานบ้าน อาชีพที่สตรีต้องการได้รับความรู้ตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ การเกษตร โดยให้ความสำคัญแก่การเลี้ยงสัตว์ (ไก่ เป็ด สุกร) เป็นอันดับแรก อันดับต่อมาคือ อุตสาหกรรมในครัวเรือนและรับจ้างสำหรับปัญหาของสตรีเกษตรกร คือแม่สตรีเกษตรกรต้องการได้รับความรู้เพิ่มเติมเรื่องการเกษตร แต่มักไม่ค่อยมีโอกาส เพราะชายมักมีโอกาสได้เข้าเรียนมากกว่า สตรีอาจติดอยู่กับงานบ้าน หรือเมื่อได้ไปอบรมก็ต้องไปเรียนวิชาที่ไม่ตรงกับความต้องการ เพราะเป็นวิชาแม่บ้านแม่เรือนเสียเป็นส่วนใหญ่ สตรีเกษตรกรนั้นต้องการเข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อรายได้ที่เพิ่มขึ้นมีใช้ต้องการเพียงพอกับข้าวในบ้าน หรือทำการฝีมือเล็กๆ น้อยๆ อย่างที่หน่วยงานทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชนมักนำไปเสนอ

ส่วนกรมการพัฒนาชุมชน (2521) ได้จัดการสำรวจสถานะปัญหาและความต้องการของสตรีในชนบท ตามโครงการปรับปรุงการดำเนินงานตามแผนพัฒนาสตรีของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย โดยความร่วมมือขององค์การยูนิเซฟ การศึกษานี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมขึ้นเกี่ยวกับสตรีในชนบททุกจังหวัดทั่วประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการของสตรีในชนบท เพื่อนำมาวางโครงการฝึกอบรมสตรีชนบทให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของสตรีในแต่ละจังหวัด ผลการสำรวจสรุปได้ว่า สตรีส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบอาชีพทางเกษตร ยากจน มีการศึกษาน้อย และมีรายได้น้อย ทำให้การดำรงชีวิตอยู่ในสภาพที่ไม่น่าพอใจนัก บทบาททางสังคม เช่น บทบาทในกิจการส่วนรวมเกือบไม่มีเลย ผลจากการวิจัยครั้งนี้แม้จะมีข้อค้นพบใหม่ แต่สามารถเป็นข้อยืนยันได้อย่างดีว่าสตรีในชนบทยังมีปัญหามากทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม

ในปีเดียวกัน มาฆะ ชิตตะสังคะ (2522) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทของสตรีไทยและฟิลิปปินส์ โดยมีวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งคือ เพื่อเสนอแนวนโยบายการพัฒนาสตรีชนบท การวิจัยครั้งนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพพบว่า

1) การจะให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท จะต้องอาศัยการสนับสนุนการใช้แรงงานผลิต และส่งเสริมศักยภาพให้เกิดประโยชน์เต็มที่ สตรีและเด็กหญิงควรจะได้รับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ ตลอดจนการฝึกอบรมให้รู้จักเพิ่มพูนรายได้แก่ครอบครัว และปรับปรุงระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

2) ความคาดหวังต่อการเพิ่มพูนรายได้ครอบครัวรองจากอาชีพหลัก ยังคงพอใจที่จะประกอบกิจการเกษตรมากกว่าจะเปลี่ยนไปหาวิธีการอื่น ทั้งนี้เนื่องจากว่าสตรีชนบททั้งสองประเทศ

ยังมองไม่เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพนอกเหนือไปจากการเกษตร ซึ่งพิจารณาเห็นได้ว่า โครงการพัฒนาสตรีของหน่วยงานต่าง ๆ ยังมุ่งที่จะส่งเสริมเฉพาะบทบาทดั้งเดิมของสตรีมากกว่าที่จะจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนรายได้

นอกจากนี้ ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท โดยมีจุดประสงค์ที่จะศึกษาโปรแกรมการให้การศึกษา ทั้งในและนอกระบบโรงเรียนที่จัดให้กับสตรีชนบท และศึกษาวิธีการที่ใช้ในการจัดโปรแกรมและการประสานงานกับหน่วยงานอื่น กลุ่มตัวอย่างได้แก่สตรีในพื้นที่เขตชนบท 4 แห่งจากภาคต่าง ๆ 4 ภาค เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยปรากฏว่า การจัดโปรแกรมการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียนที่ใช้กับสตรีในชนบทมีหน่วยงานของรัฐ 4 แห่ง ดำเนินการจัด คือ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข หลักสูตรที่เปิดสอนส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรระยะสั้นทางด้านอาชีพต่าง ๆ รองลงมาเป็นเรื่องเกี่ยวกับ สุขภาพอนามัยและสันตนาการ และความรู้ทางด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานมีจำนวนน้อยที่สุด ด้านเนื้อหาส่วนใหญ่ปรับปรุงมาจากเนื้อหาวิชาที่ใช้สอนการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ วิธีการที่ใช้ในการจัดโปรแกรม ได้แก่ การประกาศให้ทราบผ่านผู้นำในท้องถิ่น ประกาศตามที่สาธารณะ การเรียนการสอน ใช้วิธีแบบบรรยายและการฝึกปฏิบัติ ส่วนหน่วยงานที่เข้าร่วมประสานงานกัน ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย (กรมการพัฒนาชุมชน) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงอุตสาหกรรม

ต่อมาเนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินผล โครงการพัฒนาความเป็นอยู่ของสตรีในชนบท จังหวัดอุบลราชธานี (พ.ศ.2521-2523) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ในท้องที่ 6 หมู่บ้านของจังหวัดอุบลราชธานี ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 118 คน เป็นผู้นำสตรี 51 คน เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานของโครงการ 23 คน และประชาชน 44 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ผู้นำสตรี แบบสอบถามเจ้าหน้าที่และประชาชน และการวิจัยพบว่า การประเมินโครงการพัฒนาความเป็นอยู่ของสตรีในชนบทของสมาคมวางแผนครอบครัวได้ผลดี สตรีมีความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัว ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพเสริม รู้จักการโภชนาการ ถนอมอาหาร ปลูกผักสวนครัวเป็นการลดรายจ่ายของครอบครัว ส่วนปัญหาที่พบในการพัฒนาสตรีคือ ในการรวมกลุ่มของสมาชิกสตรีที่ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มักมีเวลาว่างไม่ตรงกัน ทนในการดำเนินงานค่อนข้างจำกัด และสตรีขาดความรู้ความเข้าใจในการหาแหล่งเงินทุน

वासुภ พงษ์ไพจิตร (2524) ได้ทำการศึกษาเฉพาะกลุ่มสตรีเกษตรกรเพื่อประกอบการวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่แล้ว และการสัมภาษณ์



เพิ่มเติม ผลการศึกษาสรุปว่า ในการพัฒนาสตรีเกษตรกรนั้นส่วนมากรัฐจะเน้นบทบาทของการเป็นแม่บ้านและไม่มีการประสานงานกันอย่างจริงจัง การพัฒนามุ่งประโยชน์ของบุคคลมากกว่ากลุ่มบุคคลหรือชุมชน ผู้ศึกษาได้เสนอมาตรการเพื่อการพัฒนาสตรีคือ ควรให้สตรีได้รับการศึกษามากยิ่งขึ้น ขยายเวลาของการศึกษาภาคบังคับ จัดการฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพตามความต้องการของสตรี การพัฒนาเพื่อเพิ่มผลผลิต จัดกลุ่มสตรีและระบบตลาด ให้มีกฎหมายแรงงานเกษตรรับจ้างเกี่ยวกับชั่วโมงการทำงาน รายได้ขั้นต่ำ และสวัสดิการที่เหมาะสม และให้มีความเสมอภาคด้านการทำงาน-บ้าน และการประกอบอาชีพมากยิ่งขึ้น

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2524) ก็ได้ทำการวิจัยติดตามผลการอบรมแม่บ้านปี 2524 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเรื่องต่อไปนี้เป็นคือ การอบรมได้ก่อให้เกิดผลต่อเนื่องทางด้านการพัฒนาอาชีพและการปรับปรุงตนเองของผู้ผ่านการอบรมหรือไม่เพียงใด หลังการอบรมแล้วผู้ผ่านการอบรมได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนากลุ่มหรือชุมชนอย่างไร และปัญหาอุปสรรคเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงโครงการต่อไปมีอะไรบ้าง

ผลการศึกษาพบว่าโครงการอบรมแม่บ้านสามารถดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ คือ สามารถปรับปรุงบทบาทของแม่บ้าน โดยการเพิ่มการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนมากขึ้น เช่น การรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อพัฒนาหมู่บ้านและการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน แม่บ้านเพิ่มบทบาทตนเองด้วยการเป็นวิทยากรแนะนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมให้แก่เพื่อนบ้าน และยังเป็นผู้ประสานงานเพื่อติดต่อขอความช่วยเหลือจากแหล่งต่าง ๆ นอกจากนี้โครงการยังบรรลุเป้าหมายในการอบรมแม่บ้านให้มีคุณภาพ มีสุขภาพแข็งแรง รู้จักแสวงหาความรู้เพิ่มขึ้น มีจริยธรรมที่ดีงามโดยรู้จักปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสังคมได้อย่างไม่มีปัญหา

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมของสตรีชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อศึกษาลักษณะทั่ว ๆ ไปในเรื่องบทบาทและการมีส่วนร่วมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของสตรีชนบท โดยเฉพาะในเขตที่ยากจน เพื่อประเมินประสิทธิภาพและบทบาทของสตรีในชนบทที่รวมตัวเป็นกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในชุมชน และเพื่อศึกษาถึงทัศนคติของสตรีชนบทเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่ภาครัฐบาลและเอกชนจัดดำเนินการขึ้น

ผลการวิจัยได้ข้อเสนอแนะว่าหน่วยงานรัฐบาลเป็นผู้นำการบริหารต่าง ๆ ไปสู่สตรีในชนบท และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมบทบาทและการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมของสตรีชนบท หน่วยงานรัฐบาลควรมีการประสานกันและเอื้ออำนวยประโยชน์ซึ่งกันและกัน



อันจะก่อให้เกิดพลังในการพัฒนาหลักสูตรในชนบทได้ตามเป้าหมาย หน่วยงานรัฐบาลจะต้องกำหนดเป้าหมายและนโยบายของตนไว้อย่างชัดเจนแน่นอนและเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานอื่น นอกจากนี้การดำเนินกิจกรรมจะต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการพื้นฐานของสตรีในชนบทเป็นสำคัญ ซึ่งย่อมหมายถึงว่ากิจกรรมในโครงการและแผนงานต่าง ๆ ที่จะดำเนินการนั้นควรจะต้องเปิดโอกาสให้สตรีในชนบทได้มีอำนาจและส่วนร่วมในการเป็นผู้กำหนด

นอกจากนี้ กรมการพัฒนาชุมชน (2524) ยังได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของกลุ่มสตรี โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของกลุ่มสตรี ในการรวบรวมข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างได้แก่กลุ่มสตรี 8 กลุ่ม ในจังหวัดจันทบุรีและสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกกลุ่มสตรีเกือบทั้งหมดเคยเข้ารับการฝึกอบรมและร้อยละ 50.5 นำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการประกอบอาชีพ อีกร้อยละ 49.5 ไม่ได้นำความรู้ไปใช้เนื่องจากไม่มีเวลาพอ จากการศึกษาผลการดำเนินงานของกลุ่มสตรีทั้ง 8 กลุ่ม พบว่า กลุ่มสตรีที่มีผลการดำเนินงานไม่ดีจะไม่มีคณะกรรมการบริหารกลุ่มที่แท้จริงและไม่มีการติดต่อเนื่อง เนื่องจากสาเหตุใหญ่คือ ไม่มีการประชุมพบปะกันหลังการฝึกอบรมและการขาดการชักชวนความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม คณะวิจัยได้เสนอแนะให้มีการจัดสรรอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ให้แกจังหวัดอย่างเพียงพอ ให้ความช่วยเหลือในด้านเงินทุน และการติดต่อหาตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์และจัดให้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อมิให้กลุ่มสลายตัว

วิบูลย์ลักษณ์ ทองเชื้อ และพรทิพย์ สุวรรณโรจน์ (2525) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับสถานการณ์เบื้องต้นทางการศึกษาและการเตรียมอาชีพสตรี ประกอบการศึกษาเรื่อง การศึกษาและเตรียมอาชีพหญิงไทย ของคณะทำงานวางแผนสตรีระยะยาว ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การศึกษานอกกระบบโรงเรียนนั้นได้ขยายตัวมากขึ้นเพื่อเสริมความรู้แก่สตรีในด้านต่าง ๆ สำหรับสายอาชีพนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของสายวิชาว่า สอดคล้องกับบทบาทดั้งเดิมของสตรีหรือไม่ วิชาที่สตรีนิยมเรียนมากที่สุดคือ คหกรรมศาสตร์ ส่วนวิชาที่มีแนวโน้มสูงมากขึ้น คือ สาขาธุรกิจ แต่ส่วนใหญ่เปิดสอนในระดับต้น ๆ เป็นขั้นพื้นฐานเท่านั้น จากการสำรวจเกี่ยวกับเนื้อหาของการฝึกอบรมที่จัดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2521-2523 ของคณะทำงานวางแผนสตรีนั้น ปรากฏว่า มีเนื้อหาที่จัดขึ้นเพื่อสตรีถึงร้อยละ 42.70 จัดขึ้นเพื่อทั้งสองเพศร้อยละ 58.82 และจัดขึ้นเพื่อชายเพียงร้อยละ 3.88 เท่านั้น หลักสูตรการฝึกอบรมทั้งของหน่วยงานรัฐและหน่วยงานเอกชนที่จัดขึ้นเพื่อสตรี ส่วนใหญ่มุ่งบทบาทของการเป็นแม่บ้าน เช่น การทำอาหาร เสริมสวย ตัดเย็บเสื้อผ้า และการประดิษฐ์ดอกไม้ โดยมองข้ามความสำคัญในการเพิ่มทักษะการผลิตโดยเฉพาะแก่สตรีในชนบทซึ่งมีบทบาทไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าผู้ชายเลย

นิทรา ทองศรี (2526) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาในกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของสตรีไทยในสังคม โดยเลือกศึกษาเฉพาะวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร 11 วิทยาเขตเท่านั้น ตัวอย่างประชากรประกอบด้วยผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษารวม 448 คน ใช้วิธีการวิจัยแบบการวิจัยเอกสารและการสำรวจ ผลการวิจัยในส่วนของจัดการศึกษาด้านอาชีพสำหรับสตรีพบว่า สตรีไทยในชนบทส่วนใหญ่ที่ได้รับการศึกษาภาคบังคับควรมีโอกาสได้รับการศึกษาต่อเนื่องหรือการฝึกอาชีพระยะสั้นที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทด้านเศรษฐกิจของสตรีไทยไว้ดังนี้

1) หน่วยงานพัฒนาสตรีควรจัดโครงการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนทักษะด้านอาชีพของสตรี ควรเน้นด้านฝีมือแรงงานเพื่อสนับสนุนสตรีเข้าสู่ตลาดแรงงานอย่างมีประสิทธิภาพด้วยการฝึกทักษะงานฝีมือของสตรีเพื่อให้สตรีสามารถทำอุตสาหกรรมในครอบครัว สำหรับสตรีในชนบทควรฝึกอบรมด้านอาชีพเกษตรเพื่อให้สตรีเข้าใจและยอมรับในวิทยาการใหม่ ๆ

2) จัดตั้งกองทุนหมุนเวียน เพื่อให้สตรีมีโอกาสืมไปลงทุนประกอบการค้าเพื่อสร้างเศรษฐกิจของตนเอง

วัลยา ชูประดิษฐ์ (2527) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทขององค์การเอกชนสตรีในการจัดการศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อพัฒนาตนเอง โดยศึกษาบทบาทขององค์การเอกชนสตรีในการจัดการศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อพัฒนาตนเองตั้งแต่แรกตั้งสมาคมสตรี (พ.ศ. 2470) ถึง พ.ศ. 2527 ศึกษาความคิดเห็นของผู้นำองค์การเอกชนสตรีและสื่อมวลชนเกี่ยวกับบทบาทขององค์การเอกชนสตรีในการจัดการศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อพัฒนาตนเอง ตลอดจนศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานขององค์การเอกชนสตรีในการจัดการศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อพัฒนาตนเองโดยตัวอย่างประชากรที่ใช้ศึกษาเป็นผู้นำองค์การเอกชนสตรีทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดรวม 107 คนและสื่อมวลชนที่เสนอข่าวสตรีในกรุงเทพมหานคร 95 คน วิจัยเป็นแบบการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์และการวิจัยแบบสำรวจ ผลการวิจัยได้พบปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสตรีและข้อเสนอแนะบางประการในการแก้ปัญหา ดังนี้

1) ปัญหาด้านงบประมาณไม่เพียงพอ ทำให้งานพัฒนาสตรีเป็นไปอย่างล่าช้าและหน่วยงานไม่สามารถวางแผนงานการดำเนินงานในระยะยาวได้ (ไม่ได้เสนอแนวทางแก้ไข)

2) ปัญหาด้านการประสานงานกับสตรีในชุมชนยังไม่ได้ผลเต็มที่และไม่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ราชการเท่าที่ควร แนวทางแก้ไขคือพยายามคัดเลือกสตรีในท้องถิ่นตำบล และอำเภอที่หน่วยงานเข้าไปอบรมให้ช่วยในการประสานงานด้านต่าง ๆ

3) ปัญหาด้านการขาดแคลนอุปกรณ์การดำเนินงาน (ไม่ได้เสนอแนวทางแก้ไข)

4) ปัญหาด้านสตรีกลุ่มเป้าหมายมีฐานะยากจน ไม่สามารถเดินทางมารับ

การอบรมได้และสตรีขาดแรงจูงใจในการเรียน แนวทางแก้ไขคือ พยายามประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มเป้าหมายเห็นความสำคัญของการอบรมและเห็นผลที่จะได้รับว่าจะช่วยให้สตรีสามารถพัฒนาตนเองและครอบครัวอย่างไร

5) ปัญหาด้านการพัฒนาอาชีพทางด้านหัตถกรรมและงานฝีมือ คือขาดการพัฒนา รูปแบบใหม่ ๆ ให้ทันสมัยและขาดตลาด แนวทางแก้ไขคือ หน่วยงานรัฐบาลควรให้ความร่วมมือในการหารูปแบบใหม่ ๆ มาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ด้านหัตถกรรมให้มีรูปแบบสวยงามขึ้นและมีประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น ส่วนด้านการตลาดอาจแก้ไขโดยการหาตลาดในการจำหน่ายก่อน จึงจะลงมือฝึกอบรม สตรี

6) ปัญหาด้านการประเมินผล ขาดเจ้าหน้าที่ในการติดตามผล (ไม่ได้เสนอแนวทางแก้ไข)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เน้นบทบาทและการดำเนินงานการพัฒนาสตรีขององค์การเอกชนสตรีเป็นส่วนใหญ่ และมุ่งศึกษาการจัดการศึกษาแก่สตรีในทุกด้านโดยส่วนรวม ไม่ได้เน้นด้านการจัดการศึกษาด้านอาชีพโดยเฉพาะ

สุริดา แสนสุข (2527) ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการ ให้การศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นการวิจัยเอกสารและสำรวจความคิดเห็น โดยตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาล 10 แห่ง จำนวน 242 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายจากหน่วยงานรัฐบาลที่มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรี จากการวิจัยได้มีการศึกษาปัญหาและอุปสรรคของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรี โดยจำแนกปัญหาเป็น 9 ด้านคือ ด้านการบริหารงาน ด้านการบริหารงาน (ในฐานะผู้บังคับบัญชา) ด้านการฝึกอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มสตรี ด้านหลักสูตรการฝึกอบรมวิชาชีพ ด้านกลุ่มเป้าหมายของการฝึกอบรม ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านการประเมินผล ด้านการฝึกอบรมด้านวิชาชีพ

ทั้งนี้จากการวิจัย สามารถสรุปปัญหาและอุปสรรคของหน่วยงานรัฐบาลในการให้ การศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ดังนี้

- 1) มีขั้นตอนในการปฏิบัติงานมาก ใช้เวลานาน
- 2) ขาดการร่วมมือประสานงานกันอย่างแท้จริง
- 3) งบประมาณในการดำเนินงานไม่เพียงพอ
- 4) ไม่มีการนำผลการประเมินงานมาใช้ปรับปรุงงาน
- 5) ผู้บังคับบัญชาไม่เข้าใจการทำงานอย่างแท้จริง
- 6) หาดตลาดยาก

- 7) ไม่สามารถจัดสรรงบประมาณให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละหน่วยงาน และท้องถิ่นได้
- 8) สตรีไม่มีเวลามารับการฝึกอบรม
- 9) สตรีไม่เห็นความสำคัญและไม่สนใจมารับการอบรม
- 10) บุคลากรมีความรับผิดชอบในหน้าที่หลายอย่าง
- 11) ขาดบุคลากรติดตามผล

นอกจากงานวิจัยในประเทศดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในต่างประเทศได้มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอยู่บ้างเช่นเดียวกัน ดังต่อไปนี้

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญชาวอเมริกันและนักวิชาการท้องถิ่น ตามโครงการสัญญาการพัฒนาระหว่างประเทศ (International Development Under Contract: INC) (1974) ได้จัดทำการศึกษาบทบาทของสตรีในการพัฒนาชนบท 7 ประเทศในละตินอเมริกาและแอฟริกา ได้แก่ กานา เคนยา เลโซโธ ไนจีเรีย ปารากวัยและเปรู เรื่อง "A Seven-Country Survey on the Roles of Women in Rural Development" การวิจัยนี้เป็นการศึกษาในด้านการตัดสินใจและบทบาทการผลิตทางการเกษตรของสตรี โดยเฉพาะการหารายได้ด้วยตัวเองในชนบท ทั้งนี้ได้พิจารณาถึงปัจจัยทางสังคมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บทบาทตามจารีตประเพณีของสตรี การดูแลครอบครัวและการเลี้ยงดูเด็ก โดยมองถึงความสำคัญของสตรีในฐานะทรัพยากรแรงงานเช่นเดียวกับชาย นอกจากนี้ยังศึกษาถึงโอกาสและพลังผลักดันบทบาทของสตรีในทางเศรษฐกิจด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีเก็บข้อมูลภาคสนาม ในพื้นที่โครงการพัฒนาชนบททั้ง 7 ประเทศ และตรวจสอบข้อมูลนั้นจากข้อมูลพื้นฐานของรัฐบาลและเอกชน ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1) สตรีชนบทมีบทบาทด้านการผลิตภาคเกษตรกรรม มาแต่ดั้งเดิม แต่โครงการพัฒนาชนบทที่เน้นการใช้เทคโนโลยีเพื่อการผลิต มักไม่ได้คำนึงถึงการเพิ่มพูนความรู้ทางด้านเทคโนโลยีให้แก่สตรี อย่างไรก็ตาม ในการปฏิบัติงานพัฒนาชนบท สตรีก็มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ ชักจูง ตลอดจนเข้าร่วมปฏิบัติงานพัฒนา แม้แต่การใช้แรงงานเพื่อก่อสร้างสาธารณูปโภค นอกจากนี้สตรีซึ่งเดิมมีบทบาทด้านการค้าปลีก ยังได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจของผู้ชายในการบริหารธุรกิจชุมชน เช่น การเข้าร่วมในสหกรณ์การเกษตร ระบบสินเชื่อ และการขายพืชผล บทบาทดังกล่าวเป็นบทบาทที่เพิ่มมากขึ้นนอกเหนือไปจากบทบาทดั้งเดิมตามจารีตประเพณี ในการดูแลสวัสดิการครัวเรือน และสร้างงานหัตถกรรมท้องถิ่น ซึ่งก็ได้รับการพัฒนามากขึ้นเช่นกัน

2) สถานะของสตรีที่ถูกกำหนดด้วยค่านิยมทางสังคม วัฒนธรรม และกฎหมายแบบจารีตนั้น อาจมีการเปลี่ยนแปลงให้ได้รับความเสมอภาคกับชายมากขึ้น ถ้าหากสตรีได้รับการส่งเสริมบทบาทในการสร้างรายได้ให้ครอบครัวเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ในการวางแผนพัฒนาสตรี ควรรวม

โครงการพัฒนาสตรีให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาชนบทอื่น ๆ ไม่ควรแยกดำเนินการต่างหาก เนื่องจากอาจต้องเผชิญสภาวะซับซ้อนของตัวแปรอื่น ๆ นอกจากนี้ ควรให้มีการสนับสนุนการจัดตั้งองค์กรสตรีในเมืองขึ้นทำการรณรงค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ทางสังคมรองรับการขยายบทบาทของสตรีโดยส่วนรวมต่อไป

3) ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนารายได้สตรีและระบบเศรษฐกิจในครัวเรือนพบว่า ถ้าเป็นการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตทางการเกษตรโดยตรงจะประสบผลสำเร็จมากกว่ากิจกรรมประเภทสวัสดิการในครัวเรือน

4) การกระตุ้นหรือชักจูงสตรีให้เข้ามามีส่วนรวมในโครงการพัฒนาชุมชนนั้น ควรต้องใช้วิธีการเดียวกับการชักจูงประชาชนทั่วไปให้เข้ามาร่วมในการพัฒนา คือต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างองค์กรพัฒนากับประชาชนในชุมชน สร้างแรงจูงใจให้เกิดความร่วมมือ ให้คำแนะนำอบรมความรู้ใหม่ ๆ ตลอดจนฝึกหัดทักษะอาชีพใหม่ ๆ ซึ่งนักพัฒนาต้องใช้รูปแบบการฝึกอบรมที่เน้นการปฏิบัติซ้ำหลาย ๆ ครั้ง และต้องรู้จักประยุกต์วิชาชีพนั้นให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย

5) ปัจจุบันสตรีมีบทบาทมากขึ้นในการขายผลิตผลและการค้าย่อย ซึ่งหากมีการส่งเสริมด้านการสะสมทุนมากขึ้น ก็อาจมีการขยายธุรกิจการค้าขนาดใหญ่ เช่น การทำฟาร์มเลี้ยงไก่ เป็นต้น ดังนั้น ในการวางแผนโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชนบทในอนาคต จึงควรคำนึงถึงบทบาทของสตรีดังกล่าว และดึงให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการผลิตทางการเกษตรให้มากขึ้น

6) สตรียังคงมีบทบาทอย่างมากตามจารีตประเพณีในการดูแลสวัสดิการด้านครอบครัว การอนามัย สาธารณสุขและการดูแลเด็ก ส่วนการสร้างงานหัตถกรรมในครัวเรือน ดูเหมือนว่าสตรียังขาดความรู้สมัยใหม่ในการพัฒนางานฝีมือ

7) ผลการวิจัยได้สรุปว่า เนื่องจากความสามารถและแรงงานของสตรียังมีได้ถูกนำมาใช้ในทางการผลิตอย่างเต็มที่ ทั้งที่สตรีมีศักยภาพพร้อมที่จะได้รับพัฒนาและปรับเปลี่ยนตนเองตามความรู้และเศรษฐกิจแบบใหม่ ดังนั้น การวางแผนเพื่อการพัฒนาสตรีจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องดำเนินการอย่างรอบคอบ

ดอร์คัส โบลา (Dorcus Bola) (1978) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการวางแผนโครงการการศึกษาผู้ใหญ่สำหรับสตรีชนบทในประเทศไนจีเรีย (A Conceptual Programme Planning Model for Adult Education Programmes for Women in Rural Areas of Nigeria Through Extension Home Economics) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะกำหนดรูปแบบโครงการที่มีพื้นฐานอยู่บนรูปแบบการสอนชีวิตครอบครัวที่เปลี่ยนใหม่ โดยจะมุ่งศึกษาปัญหาที่สตรีชนบทในประเทศไนจีเรียประสบอยู่ในชีวิตประจำวันและสำรวจบทบาททั่ว ๆ ไปของสตรีชนบทในไนจีเรีย ตลอดจนหาความสัมพันธ์ของบทบาทเหล่านี้กับการจัดการศึกษาผู้ใหญ่และการพัฒนาประเทศ ผลการวิจัยพบว่า โครงการต่าง ๆ ควรจะเริ่มจากวัฒนธรรมประเพณีเดิมก่อนแล้ว จึงนำไปสู่โครงการ

ที่มีความหมายในการพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาควรจะนำไปสู่ความตื่นตัวในการรักษาวัฒนธรรม และ ขณะเดียวกันก็ยอมรับวิธีการใหม่ ๆ ไปใช้ปรับปรุงชีวิตและพัฒนาประเทศให้ดีขึ้น

ชริวาสตาวา (Shrivastava) (1980) แห่งมหาวิทยาลัยโตรอนโต ประเทศแคนาดา ได้ทำการวิจัยเรื่อง Non-formal Education Programs for Women in Indian Village : A Study of Social Change and Leadership Pattern โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพของหมู่บ้าน หาเกณฑ์ในการคัดเลือกครู และศึกษาโครงการฝึกอบรมและการบริหารโครงการเพื่อนำไปสู่การพิจารณาจัดตั้งศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนสำหรับสตรีชนบทที่มีประสิทธิภาพ

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินงานในระหว่างปี ค.ศ. 1978-79 ในหมู่บ้านในรัฐ Rajastan และ Madhya Pradesh ซึ่งเป็นรัฐทางตอนเหนือของอินเดีย โดยสุ่มตัวอย่างประชากรจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนขององค์การเอกชน 40 แห่ง ซึ่งมีหลักสูตรการจัดการศึกษา-นอกโรงเรียน ดังนี้คือ การอ่านออกเขียนได้ ทักษะการคิดเลข การเกษตร สุขภาพอนามัย การตั้งครรภ์และการดูแลเด็ก เป็นต้น กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ ผู้นำครูทุกคนในศูนย์การศึกษา-นอกโรงเรียนทั้ง 40 แห่ง และสตรีที่มาเข้าเรียนแห่งละ 10 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ใช้เวลาในการศึกษาและเก็บข้อมูลเป็นเวลา 7 เดือนเศษ เครื่องมือที่ใช้วิจัยคือ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์แบบทดสอบ และการสังเกตการสอน จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า

- 1) ผู้นำครูชายนั้นมีประสิทธิภาพมากกว่าครูหญิงในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนสำหรับสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูชายที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี และเป็นชนชั้นกลาง ครูที่ไม่เคยทำการสอนในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนที่อื่นจะสอนดีกว่าครูที่มีประสบการณ์การสอนมาแล้ว และระดับการศึกษาของครูไม่ใช่ตัวแปรสำคัญในการแสดงถึงการสอนว่าดีหรือไม่
- 2) โครงการศึกษานอกโรงเรียนจะมีประสิทธิภาพดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับการบริหารและดำเนินงานมากกว่าขึ้นอยู่กับเงิน
- 3) ในการเลือกผู้นำครู จะต้องมีการฝึกหัดสอนก่อนโดยมีครูพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำจะทำให้ได้ครูที่มีประสิทธิภาพ

#### ตอนที่ 6 สรุปกรอบความคิดในการวิจัย

ข้อมูลที่น่าเสนอข้างต้นทั้งหมด สามารถสรุปให้เห็นได้ว่า สภาพโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างมาก ทำให้สตรีต้องรับบทบาทสำคัญในการเพิ่มพูนรายได้ของครอบครัว นอกเหนือจากบทบาทแม่บ้านแต่เดิมมา และสิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้สตรีสามารถปรับตัวให้เข้ากับบทบาทที่เปลี่ยนแปลงได้คือ การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อส่งเสริมให้สตรีได้

มีทักษะความรู้ด้านอาชีพที่ครบวงจร สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเพิ่มพูนรายได้ ได้ทันทีและสอดคล้องกับสภาพชีวิตประจำวันของสตรี ซึ่งมีอาชีพหลักคือ การเกษตรอยู่แล้ว ทั้งนี้ เป็นที่คาดหวังว่าเมื่อสตรีมีรายได้เพิ่มพูนมากขึ้นย่อมจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และสามารถดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัวอย่างมีคุณภาพ ซึ่งเป็นการช่วยยกระดับสถานภาพทางสังคมของสตรีชนบทได้ทางหนึ่ง ทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้สตรีมีโอกาสเข้าร่วมในงานพัฒนาชุมชนของท้องถิ่น อันจะส่งผลไปถึงการพัฒนาประเทศได้ในที่สุด

อนึ่ง ในการส่งเสริมให้สตรีได้รับทักษะความรู้ด้านอาชีพอันจะนำไปใช้ประโยชน์ในการเพิ่มพูนรายได้ นั้น สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ การส่งเสริมดังกล่าวต้องสนองตอบความต้องการของสตรีอย่างแท้จริง ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยึดแนวคิดของการจัดโครงการการศึกษาออก-โรงเรียนด้านอาชีพสำหรับสตรีที่สนองตอบความต้องการของสตรีกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ

ทั้งนี้ จากการศึกษากระบวนการการจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียนและกระบวนการการจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพ ตามแนวคิดของนักวิชาการ/หน่วยงานต่าง ๆ ดังที่นำเสนอแล้วข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า กระบวนการการจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียนตามแนวคิดที่เสนอโดยสมเกียรติ ศรีจักรวาท และกระบวนการการจัดโครงการการศึกษาออก-โรงเรียนด้านอาชีพของกรมการศึกษาออกโรงเรียน แสดงถึงกระบวนการการจัดโครงการที่ครบถ้วนครอบคลุม และสามารถนำมาใช้เป็นกระบวนการการจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพสำหรับสตรีได้ ผู้วิจัยจึงอาศัยแนวคิดทั้งสองมาปรับและกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยได้จำแนกกระบวนการการจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพสำหรับสตรีออกเป็น 4 มิติ ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. มิติด้านการวางแผน: กิจกรรมการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย กิจกรรมการประเมินความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย กิจกรรมการจำแนกอาชีพจากความต้องการของสังคม กิจกรรมการกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดโครงการ และกิจกรรมการจัดทำแผน
2. มิติด้านการดำเนินงาน: กิจกรรมการบริหารงาน กิจกรรมการประชาสัมพันธ์ กิจกรรมการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมการจัดกิจกรรมให้เห็นช่องทางประกอบอาชีพ และกิจกรรมการนิเทศ/ประเมินความก้าวหน้าของโครงการ
3. มิติด้านการประเมินผล: กิจกรรมการประเมินผลโครงการ กิจกรรมการติดตามผล และกิจกรรมการทบทวนและปรับปรุงโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
4. มิติด้านการจัดกิจกรรมต่อเนื่อง: กิจกรรมการแนะแนวอาชีพ และกิจกรรมการสนับสนุนการประกอบอาชีพแก่กลุ่มเป้าหมาย